

A tartalomról:

Saul Csernichovsky (Tel-Aviv): Üdvözet a harminc év határán (A telavivi Mult és Jövő jubileumi esten elmondott megnyitó). — Timár Magda: Két csillag (Vers). — Pap Károly: Ráchel és Lea. — Dávid Malkin a szobrász jeruzsálemi kiállítása alkalmából. — Pap Izsák: Peszáhi imádság (Vers). — Patai József: Herzl gyermekkori magyar írásai. — Komlós Aladár: 5000 (Vers). — Dr. Farkas József: A felszabadult Izrael hálaadó éneke — a hálel. — Virágné Lustig Sári: Mirjam. — Dr. Wolf József: Magyar zsidó paptörténeszek. — Dr. Scheiber Sándor: Dr. Heller Bernát. — Ekstein Ottó: Éji látomás (Vers). — Pap Izsák: Peszáh (Vers). — Zsidó humor. — Krónika és Szemle. — Mult és Jövő jubileumi est Tel-Avivban. — Dr. Fischer Gyula 80 éves. — Rabbiavatás. — Blau Jenő halála. — Új könyvek. — Hetven év a betegek szolgálatában. — Magyar Zsidó Szemle. — Komlós Aladár verseskönyve. — Hét illusztráció és egy műmelléklet.

**MULT
ÉS JÖVŐ
ZSIDÓ LAP**

**SZERKESZTI ÉS KIADJA
DR. PATAI JÓZSEF**

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó 15-én

Telefonszám:
111-901

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 pengő, Jugoszláviában 250 dinár, Amerikában 5 dollár.

BETEGTOLÓ ÉS ÖNHAJTÁSŰ KOCSIK
nagy választékban. Kölcsönzés is.

LÖWY IMRE

SIESTA

betegtolókocsi raktára.

BUDAPEST, VII, DAMJANICH-UTCA 49.

TELEFON: 420-656.

Kérjen díjmentes prospektust.

Takarékos családok
olcsón és jól vásárolhatnak

KLEIN ANTAL
divatházában Bpest, VII., Király-u. 49

Selymek, szövetek, vászonárúk.
Kelengyék, kötöttárúk és női konfekció

Karmel ארמיה שער **Penzió Budapest**

VI., Andrassy-út 43 * Telefon **225-664**
225-434

Villamos és autóbusz összeköttetés a város minden részébe

Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen *ujjonnan* berendezve. *Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák* folyó vízzel. Fürdőszobák. *Bőséges* és elismerten kitűnő konyha. Kivánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. *Előzetes szobafoglalás.* Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.

Budapest legelegánsabb ORTH. KÓSER ÉTTERME

NISZEL-ÉTTEREM

Lakodalmak Révay-utca 14. Bankettek
(Andrassy-út 10-12. között.)

Erdélyiek találkozóhelye. Tel.: 124-061 és 129-601.

Használt férfi-, női ruhákért, fehérneműkért, szőnyegekért, zálogban lévő és minden tárgyért magas árat fizet

Nutovits, VIII., Népszínház-u. 26. T. 141-467
SZÖVETCSERE.

Orthopäd luxuscipőt készít

FRIEDMANN LAJOS, ÚJPEST, ÁRPÁD-ÚT 146
Telefonhívó 295-274 Szombaton zárva

Visó Márkne

HÖLGYFODRÁSZ ÉS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám.
Hajfestés szakszerűen

BUDAPEST
Károly-körút 25, félem.
[Király-utcasarok]

Telefon: 330-693

K Á R P I T O S

munkát most is olcsón dolgoztathat.
Újat, javításokat. Egyes bútorok raktáron.

Sümegei és Müller

kárpitosoknál. VÖRÖSMARTY-UTCA 27.
Telefon: 421-251.

EZÜST

DÍSZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR, VII., KAZINCZY-UTCA 10.
TELEFON: 143-528

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: 457-159

MULT ÉS JÖVŐ

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF **ZSIDÓ LAP** XXXI. ÉVFOLYAM 1941 ÁPRILIS

SAUL CSERNICHOVSKY (TEL-AVIV):

ÜDVÖZLET A HARMINC ÉV HATÁRÁN

(A telavivi Mult és Jövő jubileumi esten elmondott megnyitó)

A „Mult és Jövő“ harmincéves jubileuma alkalmából nagyszabású ünnepségeket rendez a Szentföld zsidósága. A jubileumi bizottság élén Cernichovsky, a világhírű héber költő, a palesztinai Pen-klub elnöke áll, aki az első bevezető esten alábbi megnyitót tartotta:

Örömteljes szívvel, emelkedett lélekkel köszöntöm költőtársamat, Patai Józsefet, nagyhírű folyóiratának harmincéves megjelenése alkalmával. A szokásos jubileumokat *huszonöt* esztendő határán szokták megülni, ami „fél-jubileum“ bibliai értelemben. Vagy az *ötvenedik* év állomásán, mint a teljes „jövél“ áldásánál. Ezúttal *harminc* évet ünnepeünk. És ebben *szimbólumot* látok. Harminc év egy *kornak a kerete*, tudományos, medicinikus értelemben. Ez nem Patai Józsefnek magánünnepé és nem is a magyar zsidóknak ünnepé. Egy *kornak* az ünnepé ez. Sőt hozzátehetjük, *nemzedékek* ünnepé. Egy egész nemzedék járt azoknak a világitóknak a fényénél, melyeket Patai József meggyújtott az ő folyóiratával harminc évvel ezelőtt. *Mult és Jövő* címet adta neki. A multnak lebegő menóriái és a jövőnek reménytűzei világitották meg az utat az új nemzedék számára, melynek szívébe Patai József törekvést oltott új élet után, vágyakozást a zsidósághoz és kultúrájához való visszatérés után és epekedést Cion újjászületése után.

Aki messziről figyel, nézi a dolgokat, sokszor az *igazi*, helyes nézőpontot kapja. A magyar zsidók talán nem bírták akkor felfogni az ő tettének teljes súlyát és erejét. Azok, akik a *Mult és Jövő* bölcsőjénél állottak, nem látták az újszülött körül keletkezett új fényt. Mi, akik a szétszórtság messzeségéből néztük, meghatottsággal láttuk az új csillagot felszállni a Duna partjai fölött, Budapest szép fővárosából. És hogyan örvendett a szívünk Patai József művének sikerén, ifjú erejének virágzásán, amely nem szűnt meg hatni és melegíteni harminc éven keresztül, megszakítás nélkül.

Sajátságos és *egyedülálló jelenség* a maga nemében. Hány sikertelen kísérletet láttunk ezalatt a korszak alatt a világ minden szélén, Bécsben és Berlinben, Prágában és Frankfurthban, Párisban, Londonban és Varsóban. De még túl a tengeren is, Amerika nagylehetőségű államaiban felsarjadtak folyóiratok a zsidó

kultúra szolgálatának szentelve — és csakhamar eltűntek, eltűntek. És éppen a magyar zsidók érdekesültek arra, hogy közöttük teremtdjön egy ilyen *központ*, ilyen külső pompában, ilyen magas színvonalon, *központ*, amely nyitva állott a zsidóság írói, művészei, költői, tudósai és kutatói előtt szerte az egész világon. A magyar zsidók, akik adták nekünk Herzlt és Nordaut, érdekesültek erre, de ezúttal is egyetlen ember érdeme volt ez — Patai Józsefé.

Patai nemcsak a megfelelő keretet és a díszes formát alkotta meg, hanem a hozzávaló *atmoszférát* is. Láttam mindezt saját szememmel azokban a szép napokban, amiket „*József házában*“ töltöttem Budapesten. Az idők nem voltak éppen a legnyugodtabbak. Az antiszemitizmus ébredésének napjai voltak. Sokan figyelmeztettek levelekben és sürgönyökkel, hogy ne jöjjenek. Patai sürgönyözött: „*jöjj!*“ És sohasem felejttem el azt a nagy forró estét a *Zeneakadémia gyönyörű termében*. „*Csernichovsky-est*“ volt, melyet a *Mult és Jövő* rendezett és résztvettek benne a művészeknek legnagyobbjai, *zsidók és nemzsidók* egyaránt, megkapó lelkesedéssel. Még a legantiszemitább napilap is vezércikket írt a vendég héber költőről. „*A héber irodalom diadala ez*“, — szólt hozzám az egyik hitközségi vezér. „*Patai József diadala ez*“ — feleltem én. Ő formálta erre a lelkeket. Ő teremtette az atmoszférát az alkotásra. Alkalmam adatott akkor *közletről* látni a *Mult és Jövő* és Patai József befolyását a magyar zsidóság szellemi életére. Ő vitte a zsidó kultúra géniuszának szárnyai alá és méltó fokozatossággal formálta a magyar zsidókat zsidókká, majd Cion híveivé. Patai tevékenysége nélkül nem volna itt Palesztinában egy ilyen nagy és jelentős szerepe az itteni magyar zsidóknak.

Ha a történetíró meg fogja akarni írni azt, ami Magyarországon az utolsó harminc esztendőben kulturális téren a zsidóság határain belül történt, és mindazt, *ami a magyar zsidóságot az egyetemes zsidósággal kapcsolatba hozta*, elegendő lesz, ha kezébe veszi a *Mult és Jövő* háromszázötven füzetét és megtalálja benne szóban és képből, versben és prózában: mit reméltünk, mire törekedtünk, mit láttunk és hogyan láttuk és hova volt irányítva tekintetünk. Látni fogja itt *a zsidó lélek műhelyét*. Írók, költők,

művészek, festők, szobrászok, harcolók és áldozók a diaszpóra minden részéből hogyan adtak kifejezést népünk lelke sóvárgásainak a szétszórtság országai-ban és megváltásunk földjén. A történetíró meg fogja itt találni az egész anyagot, szépen elrendezve, gyönyörű füzetekben, minden füzetnek külön húrja, hangja, könyv nemzedékek és jövődők számára.

A cél, amely Patai lelkét hevítette, az volt, hogy bevigye a multnak szépségeit a jövődő építésének művébe. Nem Japhet szépségét Sém sátraiba, hanem Sém szépségeit saját sátraikba és Japhet sátraiba is. Így lefordította a héber költészet színe-javát, először egy kis könyvben, aztán két nagy kötetben s végül öt kötetben, mely több kiadásban jelent meg. A napokban pedig külön könyvet szentelt egyedül Bialiknak. Ezen a területen is voltak ugyan már kísérletek, hogy a héber költészetnek dicsőséget szerezzenek a népek között. Lefordítottak költőinkből németre, franciára, orosz, lengyel, svéd nyelvre — megjelentek tanulmányok is itt-ott. Jabotinsky fordításai Bialik verseiből csodálatosak. De mindez csak elvétve, kis kerethen történt, itt valami, ott valami, itt egy fordítás, ott egy tanulmány. Patai ezt a munkáját is rendszerességgel és átfogó méretekben végezte. Ő nem csak fordításokat adott, mint költő-művész (Budapestben alkalmam volt hallgatni *Jászai Mari* nagy-asszony ajkáról, hogy mily szépen csengenek a mi héber rímeink magyarul...), hanem adta hozzá az

elméleti tanulmányokat is, a kutatást és a példát, Eleázár Hakalir napjaitól mostanáig. Patai teljes munkát adott.

Nincs héber írónk, aki ilyen sokoldalú, sokelágazású munkát végzett volna. Írt verseket, tanulmányokat, cikkeket, elbeszéléseket, képeket a Kabala, a chaszidizmus világából, vitairatokat a zsidóság problémáiról, nagy életrajzot Herzlről, írt magyarul és héberül, írt, alkotott, kutatott, fordított és magarázott. Még fiatal korában fölfedezett ismeretlen költőket az oxfordi Bodleiana kézirataiból és az idén jelent meg Palesztinában új héber könyve: „A költészet rejtekeiből“ a jeruzsálemi héber egyetemen tartott előadásainak tárgyköréből.

Patai kutatta és föltárta a zsidó nép lelkét. *Test és lélek* vagyunk mi is. Nagyon fontos a test frissége egyéniségünk fejlődése szempontjából. Szétszórtságunkban a népek között elmosódott a zsidó test és különböző típusokká töredezett. (Szép típusokat láttam Magyarországon is.) És elhalványodott a zsidó lélek is, mely száműzetett eredetének forrásától és hánykolódott és holyongott földeken és tengereken keresztül. Vándorolunk határról határra, tengerről tengerre és égről égre, és milyen fájdalmas úton lenni útlevél nélkül, ezt mindnyájan tudjuk. Patai megadta az útbaigazító írást, hogy tudjuk, kik vagyunk és mik vagyunk a népek történetében.

Tudjuk, mivel tartozunk Patai Józsefnek és tudni fogjuk, mit kell cselekednünk tiszteletére. Nemcsak Magyarországon és nemcsak Palesztinában, „Pan-Izrael“, az egész egyetemes zsidóság fogja tudni a köteletségét a férfiú és műve iránt. Fogjanak össze tisztelői és adják ki a *Patai-könyvet*, történeti tartalmával, méltó formában. Gyűjtsék össze Patai írásait és ültessék át a héber irodalomba azt is, amit más nyelven írt. Ünnepeljük méltóan ezt a jelentős jubileumot. Kezdje a jisuv, melyről dalol, melyért harcol egész életén át. Folytassák a diaszpóra zsidó közösségei, melyeknek megváltásáért küzd. Hogy lássa a költő: érdemes erejét a zsidóságnak szentelni, Izrael népe értékelni tudja nagy fiait.

Zsidó halászok a haifai öbölben
(A Keren Hayeszod 20-éves jubileumához)

TIMÁR MAGDA:

KÉT CSILLAG

*Egy este két csillag vezetett hozzám téged,
a csillagokat hoztad el nekem a kezedben,
a szemedben, — azóta ragyogó fényíveken járok,
úgy érzem, mintha én is csillag lennék.
Csillag vagyok, hogy vezesselek, bátorítsalak,
csillag, hogy megláthassam a csillagot
a kezedben, a szemedben, csillag vagyok,
hogy közel legyek hozzád, ha fáj a szíved,
csillag vagyok, hogy elérhetetlen messzeségben,
magányosan égjek, ha egyszer kezéd
a kezemből kitéped és végtelen vággyal
indulsz a végtelen felé.
Egy este két csillag vezetett hozzám téged —
teértem szeretem a végtelenséget,
a végtelenségben mindenütt látlak téged.*

PAP KÁROLY: RÁCHEL ÉS LEA

Lábán házában vagyunk, Ráchel szobájában. Ráchel az utolsó simításokat végzi menyasszonyi ruháján, Lea pedig lencsét szemel. Estefelé vagyunk, de még világos van. Lábán jön az udvar felől.

Lábán: Ej, ej, édes lányom, Ráchel. Mit csinálsz?

Ráchel: Az utolsókat öltögetem-varrogatom esküvői ruhámon, édes, jó atyámuram, Lábán.

Lábán: Azt látom. De akkor mért olyan szomorú a szemed?

Ráchel: Nem, atyám uram. Vidám vagyok.

Lábán: No, most még le is tagadod! Hiszen könnyezettél is! Avagy nem itt van a nyoma? (A ruhára mutat.)

Ráchel (hallgat).

Lábán: Talán nem elég jó a vőlegény, akit szerettem neked, Jákob, Izsák fia?

Ráchel: Ó, édes atyám uram, hogyan volna jó! Hiszen tudja, hogy hét éve szeretjük egymást immár. Hét éve várjuk mind a ketten ezt a percet!

Lábán: Akkor hát mit gondoljak könnyeidről?

Ráchel: Míg varrogattam, magam sem tudom, hogy s hogy nem: elálmosodtam. A tű megállt a kezemben és elaludtam.

Lábán: Hát aztán! Ezért kell pityeregni? Gyenge vagy, vékonyka, s már két hete folyvást birkózol ezzel a varrogatással! Nem csoda, hogy elálmosodtál! De ha atyádat követted volna, ez sem történik. Avagy nem mondtam neked, hogy nővéred, Lea segítsen? De te magad akarad elkészíteni utolsó öltésig! Azért most kár ezen sírdogálni!

Ráchel: Hiszen csak aludtam volna... De álmodtam is... És az az álom... (sóhajt.)

Lábán: Álom, álom. Láttál te már máskor is álmokat, mindig álmodós voltál!

Ráchel: De jaj! Milyen volt ez az álom, édes uram atyám!

Lábán: Akármilyen volt, csak mondd s aztán vége lesz!

Ráchel: Még elmondani sem merem, olyan szomorú...

Lábán: Ha elmondod, attól nem lesz szomorúbb! Azért hallani akarom s megmondom én, érdemes-e rajta szomorúkodni!

Ráchel: Gondolja csak el, édes atyám uram, úgy volt álomban, hogy egy angyal jött hozzám. És megállott itt és vevé ezt a ruhát az én ölemből. Én persze ijedten nyúltam utána, de ő szólt: ne kapj utána! Mert tudd meg, olyan lesz a te boldogságod Jákobbal, Izsák fiával, mint eme ruha szövetje: átlátszó, foszlós és vajmi kevés ideig tart.

Lábán: És ezen sírsz, te ostoba lány? Avagy nem minden emberi boldogság hasonló ehhez a ruhához? Mert tudva vagy, hogy nem boldogságra született az ember, hanem szorgalmatosságra! A férfi a munkálkodásra, a nő pedig szülésre és nevelésre. És bizony te sem leszel kivétel! S ha ezen sírsz, akkor valóban kár férjhezmened.

Ráchel: Ó, kedves uram atyám! Tudom én mindezt jól! S boldogan szülnék én sokszor! S nevelném minden magzataimat, de az angyal nem így értette!

Lábán: Hát hogy?

Ráchel: Úgy, hogy az én egész asszonyi életem vajmi foszlós lesz, rövid és hamarosan jön a gyász...

Lábán: Ostobaság, felette nagy ostobaság, olyasmit magyarázni belé az angyal szavába, ami csak a te álmodós, ijedős fejedben vagy.

Ráchel: Az én szülőatyám kedvesen vigasztal, de én csak félek, felette nagyon reszketek egész bensőmben...

Lábán: Majd alábbhagy a te reszketésed, ha elkezdjük

a nászszertartást és táncolnak körülötted a szolgálólányok, hallani fogod a muzsikát és végre kézenfog téged férjed.

Ráchel: Ó, nem, édes atyám uram... Csak még jobban fogok rettegni akkor bensőmben...

Lábán: Ej, ej! Hát majd még esküvő előtt iszol egy kis bort. Bár ez nem illik egy tisztességes leányzóhoz, de atyád urad megengedi, mert olyan idős vagy! Attól majd szépen elmúlik és kipirulsz mingyárt. Én magam hozom be neked azonnal! (Indul.)

Ráchel: Ne, atyám, kérem, ne hozza, köszönöm. Úgy se tudnék esküvőre menni...

Lábán: Halasszuk holnapra?

Ráchel (rázza a fejét).

Lábán: Holnapra sem? Hát mit gondolsz Ráchel?

Ráchel: Atyám, bocsásson meg, s én hadd maradjak továbbra is édes lányam...

Lábán: Hogyan?

Ráchel: Úgy ahogy mondom, atyám uram.

Lábán: Látom, bolond vagy egészen. Azt akarod, hogy elveszítsem az én szorgalmas, ügyes Jákobomat?

Ráchel: Ó, bizonytal sokkal jobb atya az én atyám uram, semhogy csak erre tekintene.

Lábán: Csak erre? Hogy csak elveszítsem jobbkezemet? Több mint jobbkezemet: fejemet! Mind a két lábamat! Gyapapodásomat! Szerencsémét és áldásomat! S mindezt egy álom miatt? Hát van eszed?

Ráchel: Atyámnak csak egy álom, de nekem az Úr szava, angyala igazsága!

Lábán: Ostoba beszéd!

Ráchel: Még sohasem álmodtam úgy, hogy ne lett volna benne igazság. Kérem atyámat, gondolja meg! Hogyan menjek esküvőre, ha előre tudom, hogy gyermekem ha lesz egyáltalán: árva marad majd. S férjem korán özvegy.

Lábán: Elhallgass! Megiszod a bort és felveszed a ruhádat!

Jákob (jön az udvar felől): Kedves bátyám uram Lábán, átléphetem ezt a kedves küszöböt ezen a boldog napon először?

Lábán: Lépd, csak lépd!

Jákob (belép): Az én Uram Istenem adjon jó estét tinéktek bátyám uram, édes menyasszonyom és kedves Lea!

Lábán: Neked is. Jól esett a lustálkodás? Mi kár, hogy hét évben csak egyszer van esküvő!

Jákob: Valóban jól esett, hogy hét év után végre kiálhattam magam, s nem kellett félszemmél a nyáját ügyelnem.

Lábán: Hát akkor... most itt a jó alkalom és csak használd pihent eszedet. Mert én a magaméval már nem boldogulok. Menyasszonyod bolond álmot látott és vissza akarja adni jegygyűrűdet!

Jákob: Ó drága szép menyasszonyom! Eunyire megbántott az álom?

Ráchel: Nagyon megbántott, kedves vőlegényem. Lásd itt van könnyeim nyoma.

Jákob: Ó édes könnyek! És micsoda volt az?

Ráchel: Egy angyal jött, s megintett, hogy szétfoszlik gyorsan az én asszonyi sorsom.

Jákob: Egy angyal? Ó, az álmokra vigyázni kell!

Lábán: Már te is kezdted? No még csak ez hiányzik!

Jákob: És mit feleltél neki?

Ráchel: Én bizony csak megdermedtem s ő máris eltűnt, az álom is eltűnt, s én itt maradtam, s a ruha kihullt ölemből.

Jákob: Ez kár volt, nagy kár volt, gyönyörű menyasszonyom, hogy megdermedtél tőle. Kérned kellett volna, hogy fordítsa intelmét áldásra. A te szépségednek hogynette volna meg?

Lábán: Amit elszalajt az ember, arról kár beszélni, ezt mondom én. Inkább arról beszélj, hogy mit tegyen szegénykém az ő félelme ellen?

Jákob: Mi sem könnyebb! Áldozni kell az én Uramnak Istenemnek. Minél nagyobb volt az intelem, annál nagyobb áldozatot!

Lábán: Ez már helyes! Hallod, lánykám? Csak arra figyelmeztetek benneteket, hogy ne sokat, ne sokat! Mert bizony Jákob fiam, a magadéból kell odaadnod!

Ráchel: Ó atyám uram! Ne gondoljon mingyárt ilyesmire!

Lábán: Kedves lánykám, csak ne ródd meg apádat! Mi becsületes egyességet kötöttünk Jákobbal. A hozományra és a bérre. De abban semmi szó sincs eféle álmról! Igaz-e Jákob?

Jákob: Nem kell félni, kedves bátyám uram Lábán, nem várom én magától az áldozatot.

Lábán: Így már jó. Szóval, te adod.

Jákob: Bár adhatnám! De én sem adhatom. Annak kell adnia, aki álmodta.

Ráchel: De micsodám van énnekem áldoznivaló, amely felérne ilyen halálos intelemmel? Mindenem az atyámé.

Jákob: Ej, elfeledted kedves barikádat? akit nem rég én adtam neked, hogy én helyettem aludjék kebleden? Csengője van és szép piros szalagja, nevet is adtunk neki: Göndörke.

Ráchel: Egy olyan kis Göndörke hogy érne fel azzal az iszonyú intelemmel?

Jákob: Fölér! Mert hiszen ez mindened! Nem úgy van?

Ráchel: Valóban mindenem...

Jákob: És legkedvesebbed is az állatod között... Nemde jól mondom!?

Ráchel: Jól mondd, édes vőlegényem. Úgy kell hinned, hogy igazat mondasz és követnivalót.

Jákob: Most mingyárt én magam készítem a faragatlan követ, ahogy az Úr kívánja az áldozathoz. Öntünk rá érintetlen olajat és míg feláldozzuk a Göndörkét, sírunk egyet és azzal kezdődhet az esküvő... Ugye édes menyasszonyom?

Ráchel: Legyen úgy és adja az Úr, hogy ez elég legyen...

Lábán: Elég lesz!

Ráchel: És ha mégsem, édes vőlegényem? És mégis korán özvegység és árvaság maradna utánam? Vajjon megbocsájtod majd?

Jákob: Boldogság jön utána és végtelen sok gyerek! De akármi jőne, mindég csak áldanálak!...

Lábán: No akkor most már rendben van! Ne nyűgös-ködj édes lányom, menjünk, hogy elvégezzük az áldozást, te pedig szép és vidám leszel, s felöltözöl.

Ráchel: Legyen úgy, kedves atyám uram.

Jákob: Mihelyt előkészítettük az istenes cselekedetet, menyasszonyi ruhádban, készen az esküvőre, jössz talpig fátyolodban, hogy jelen légy. Addig is az Úr legyen veled.

Ráchel: Véletek is... (Lábán és Jákob kimennek az udvar felé.)

Ráchel (némi szünet után): Félek, hogy az sem lesz elég... Te csak ülsz Lea és nem szólsz.

Lea: Mit mondhatnék?

Ráchel: Amit gondolsz.

Lea: Amit én gondolok, az nagyon fájdalmas gondolat; azért jobb, ha hallgatok.

Ráchel: Te is úgy érzed? Hogy a Göndörke igen kevés lesz az Úrnak?

Lea: Bizony úgy.

Ráchel: De akkor mit tegyek? Nincs semmi másom!

Lea: De van.

Ráchel: Tán ezt a ruhát gondolod?

Lea: Ez is kevés.

Ráchel: Úgy hát mim volna még?

Lea: Van még! — — — De nem mondom, nehogy azt hidd, hogy gonosz nővéred vagyok!

Ráchel: Csak mondd!

Lea: Nem mondom.

Ráchel: Hagysz elveszni?

Lea: Hiába mondanám, úgysem lenne hozzá erőd!

Ráchel: Minden szeretetemre: mondd!

Lea: Nemde azt mondja Jákob, hogy azt áldozd, ami neked a legkedvesebb és egyedül a tiéd és mindened?!

Ráchel: Ezt mondta.

Lea: Mi volna ez egyéb, mint Jákob, ő maga! Az ő első ölelése!

Ráchel: Őt áldozzam? — Hogyan?!

Lea: Úgy, hogy mondj le az ő első öleléséről, amire hét éve vársz! És engedd át nekem, a csúnyábbiknak, az öregebbiknek, a mellőzöttnek! Ki hét éve szenvedek a ti boldogságotok árnyékában!

Ráchel: Hát... ezt gondolod?...

Lea: Nem én! Az álmod akarja ezt! Az Úr! Az angyal! Avagy nem Jákob mondotta maga?! És nem igazság ez?

Ráchel (hosszú csönd után): Igazság.

Lea: Én csak megmondtam és most már újra hallgatok.

Ráchel: Ó Uram! Istenem! Hát ezt akarod?

Lea: De nincs erőd! És inkább beéred majd a Göndörkével! És hagyod, hogy özvegyen maradjon majd urad és úgy lehet: gyermekek nélkül. De én már hallgatok, csak vedd fel ruhádat és menj az oltár elé!

Ráchel: Ó, milyen a hangod és a szemed!

Lea: Milyen?

Ráchel: Ó, nem is tudom...

Lea: Én tudom! Benne van hét év minden fájdalma és azt is tudom, hogy éppen ezért jött az angyal! Miattam akarta az Úr, hogy jöjjön. Mert az Úr velem van! A boldogtalannal és nem veletek, a boldogokkal!

Ráchel: Ó jaj, jaj! Csak ne mondtad volna! Csak ne kérdeztelek volna!

Lea: Te akartad és most már sohase mondhatod, hogy nem tudtad az igazi áldozatot! De úgy sincsen erőd.

Ráchel (közben felöltötte a ruhát): Nincs erőm Lea... hiába...

Lábán (odakintről): Kész vagy már édes lányom? Vár az áldozat!

Ráchel: Készen vagyok, jövök, édes atyám uram! (az ajtóig megy, ott megtorpan.) Ezt sem bírom! Amazt sem! Te adj erőt nekem, Lea! Vedd el magadnak, te magad!

Lea (hozzálép, gyorsan leveszi róla a ruhát): Te mondtad! (Felölti magára a ruhát.)

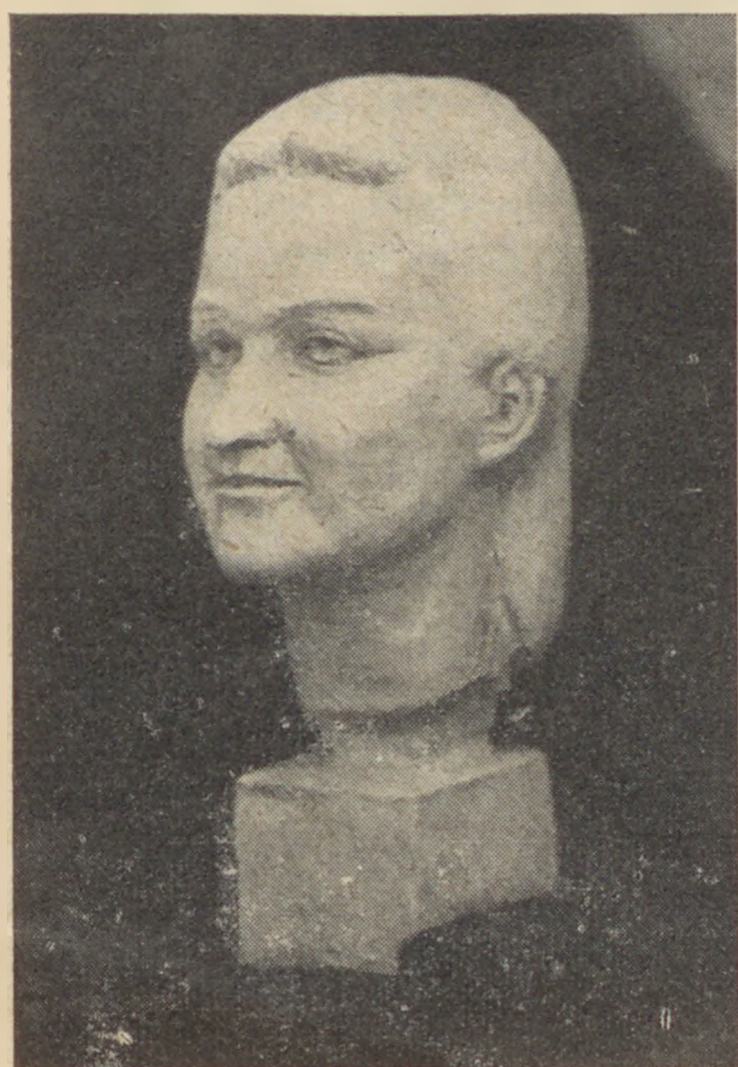
Ráchel (eltakarja az arcát).

Lea: Életed szerzed vissza! És gyerekeidet és férjedet! Áldott léssz, áldott ezért! Gyerekeid is áldottak lesznek és az én gyermekeim mind szolgálni fogják a tiédet! Ezért az óráért!

Ráchel: Ó, jaj, mit ér majd mindez már nekem...

Lea: Áldás rád, áldás! (Kimegy az udvar felé. Ráchel magára marad és sírvafakad. Hosszú szünet, aztán kint fölhallatszik a nási muzsika.)

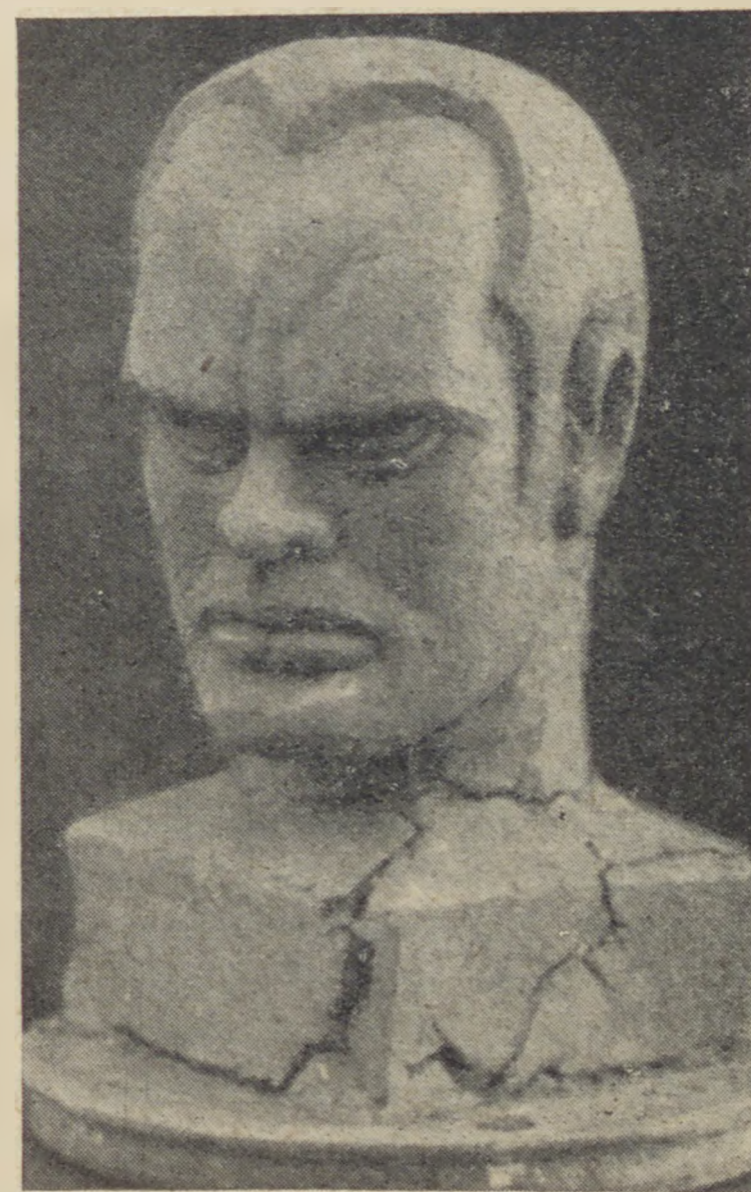
(Függöny.)

David Malkin (Jeruzsálem):
Mirjam Tal héber írónő

David Malkin (Jeruzsálem): Jehosua
Bar-József héber író arcképe

David Malkin: Tanulmányfej

DAVID MALKIN

— A SZOBRÁSZ JERUZSÁLEMI KIÁLLÍTÁSA
ALKALMÁBÓL. —

A világesemények nem akasztották meg Palesztina művészeti életét. Egymásután folynak le a kiállítások Jeruzsálemben, Tel-avivban, Haifában és most már egymásik kisebb városban is. A *Hubermann-féle szimfónikus zenekar* estjei ma is telt házakat vonzanak mindenütt. A „*Habima*“, „*Ohel*“ színházi bemutatói dúsabbak, mint ez-előtt; a „*Mataté*“ szatirikus színpad éppen mostanában több vetélytársat kapott. Új a *bábszínház* is, amelynek itt eredeti tartalmat kell adnia. A palesztinai *Opera* a „*Zsidónő*“ sikere után most „*Faust*“ felrisszítésével nyújtott meglepetést. A jeruzsálemi Becalel-múzeum a korán elhunyt *Budko* hagyatékának kiállítása után most a jemeniták népies művészetét mutatja be, a telavivi múzeum pedig a *Mult és Jövő*-ben többször méltatott *Rafaél Chemnitzer* új szobrai mellett a nagytehetségű, magyar származású *Casanogi* festőművész újabb fejlődésére hívja fel a figyelmet.

A számos kiállítás között is meleg visszhangot talált a palesztinai sajtóban és közönségben egyaránt *Dávid Malkin* szobrász jeruzsálemi bemutatkozója. Különösen feltűnt a terem közepében elhelyezett többszörös életnagyságra fölméretezett fej, amely *Jehosua Bar-Joszéf* héber íróat ábrázolta. Mi volt a művész elgondolása a szokatlan fölnagyítással? Gondolt-e a szabadban való elhelyezésre, ahol a fej lendülete, fölfelé való törése és a szemek merev távolbanézése teljesen érvényre juthat? A művész maga alá-zatos megindultsággal áll Bar Joszéf feje előtt. Talán hó-

dolat ez a szavakkal való plasztikus ábrázolás prófétája előtt. A mai palesztinai prózának egyik legkiválóbb mestere *Jehosua Bar-Joszéf* és lesz még alkalom őt nem mint modellt, hanem mint alkotót bemutatni a *Mult és Jövő* olvasói előtt.

David Malkin többi szobra is leginkább a mai szentföldi szellemi élet egyéniségeit ábrázolja. Az erotikus verseiről ismert *Orland*-ot, a fiatal héber poétát, finom vonásainak művészi érzékeltetése mellett, egy női alakban kicsendülő nyakkendővel mintázza. Közvetlen bensőséggel és mosollyal az ajkán ábrázolja *Mirjam Tel* héber írónőt, akinek fejét többször mintázta különböző pillanatfelvételekben.

Malkin még művészi pályájának első állomásainál tart. A háborús idők multával bizonyára szélesebb horizontok nyílnak meg előtte.

P.

PAP IZSÁK:

PESZÁHI IMÁDSÁG

*Uram, régen-rég volt, akár a mesében, —
Senki, mint Te, nem tud mesélni oly szépen,
Jók ahogy szenvednek, gonoszok vigadnak, —
Végül is igaznak igazságot adnak.*

*Végül is a rosszak nagy büntetést vesznek,
Kiszemelt báránykák tenyeredből esznek. —
Mesélj megint egyszer, szívünk mese-éhes;
Mi legyünk a jók benn, és senki se vétkes.*

PATAI JÓZSEF:

HERZL GYERMEKKORI MAGYAR ÍRÁSAI

A jeruzsálemi *Herzl-Archivum*-nak, amely a *Jewish Agency* palotájában, a „Központi Cionista Levéltár“ keretében talált elhelyezést, sikerült összegyűjteni friss, gyermekkori illatot árasztó csokrot Herzl Tivadar budapesti középiskolai éveinek magyar zsengeiből. Füzetek, papírszeletek, jegyzetek, vázlatok, hírlapok „tudományos értekezések“, regény- és novella-részletek, naplók és jegyzőkönyvek egy 13—14 éves gyermek életéből, akit, úgy látszik, már ebben a korban megérintett a jövő történelmi elhivatottság sejtése és gondosan eltett, megőrzött minden dokumentumot, mely majdan szellemi fejlődésének tanuja lehet.

És eltett egy kicsiny cédulára írt „vérszerződési“ okmányt is, mely az akkori reáltanodai diákok „felekezeti“ békés harmoniájáról tesz tanuságot. „Szövetség“ a címe a kis cédulának.

„Szövetség, mely köttetik Borsányi Gábor és Herzl Tivadar között és mely által mindkettő leköteli magát barátságosan viselni egymás között magát, segíteni és kitartani egymás mellett az év végéig. Kelt 1874 január 26. Alulírott: Borsányi Gábor, Herzl Tivadar.“

Nagyon fontosnak tarthatta a gyermek Herzl ezt a „vallásközi“ szövetséget negyedik realista tanultársával. Hiszen a harmadik osztályban, 1873-ban még „cikket“ írt „Az ó-népek társadalmi viszonyáról“ és ebben a tanulmányban kifejti az ifjú bölcs, hogy „polgári állásuknál a régieknek még szoros összefüggésben volt a vallásuk. Az egyik vallás hívei üldözötték a másik vallás híveit, hivatalokba nem bocsátották, stb.“. És itt Herzl Tivadar egyenrangú „szövetséges“ félnek van elismerve Borsányi Gáborral.

Általában sokat foglalkoztatta fiatal elméjét a vallás kérdése. A régi népeknél és az újabb időkben egyaránt. A „szerző“ még csak nemrég ünnepelte *Bar-micva* ünnepét. A dohányutcai nagy templomban felhívták a Tóra elé az ifjú *Benjamin-Zeévet*. Jákóh fiát és az héber áldásokat énekelt, prófétákból olvasott és a *Thonet*-udvarban lévő lakásban áhitatos beszédet mondott az összesereglett vendégek előtt. Talán ebből tévedt át „Egy olasz reformátor“ című tanulmányába a következő tétel a hit és vallás szükséges voltáról:

„Kell az embernek valami, ami őt a kétségbeeséstől megmentse, midőn a sors kemény csapásai reánehazednek, midőn roskadozik szerencséje alapzata, midőn halálát közeledni érzi. Ez a vallás. Higgyen az ember bármit, csak hogy higgye. És azért álltak, állnak és mindenkor fognak állni tiszteletben amazok, akik a szenvedő embernek enyhe balzsamát a vigasztalásnak nyújtják sebjére, kik a tévedt gyermeket visszafogadják atyai karjaikba.“

Az olasz reformátor: *Savonarola*, akinek személyével többször foglalkozik a 13—14 éves vallásfilozófus. Egyszer „Egy lázadó pap“ címen rajong róla: „Erkölcstiszta lévén, kortársaihoz ellentétben, odadobta kesztyűjét a romlott egyházfejedelmeknek és kilépett a szellemi harctérre, hol a lángelmű, nemeskeblű mártírok szembeszálltak a gőgös zsarnokokkal és szívük vérével pecsételték be az intést, melyet a hatalmasokhoz intéztek“.

A mártíromság glóriája ragyog fel a gyermek szeme előtt a dominikánus hősi alakjában. És ugyan-

úgy fog tündökölni ez a dicsfény, ha más hatalmasokhoz kell majd „intést intézni“. Akár zsidó hatalmasokhoz, *Rotschild* meg *Hirsch* bárókhoz, vagy kicsiny zsidó egyházfejedelmi szerepet játszó rabbinusokhoz. Általában észlelhető a gyermekírásokban a hajlás a heroizmus felé. A szellem hősei „ha nem is érték el mindazt, amire törekedtek, mégis háladatos elismeréssel tartozunk nekik“.

„Háladatos.“ — Így írja Herzl jó magyarsággal. Szereti a magyaros stílust, melyet persze a kornak megfelelően kezel. Egyik hírlapjában, melyet egy önképzőkori dolgozatról ír, kiemeli, hogy „van e műben számos a magyarság elleni véték“. De nem hagyja figyelmen kívül „a helyesírási hibákat“ sem. Sokat foglalkozik a magyar költőkkel. Igen szép jellemzést ad *Arany János* „Bor-vitéz“-éről. Bizonyára iskolai dolgozat volt a negyedikben. Egyik dolgozat címe: „A magyar költő“. *Vörösmarty* után. „Járatlan bérceken megy a magyar költő, bús dalokat énekelve, dalokat a haza hős koráról, midőn még az utolsó csepp vérig hű volt a honfi és fegyverrel kezében védte a haza jogait.“ Kivonatokat készít a „Zsidóállam“ jövő megálmodója *Toldi Miklós* vitézi harcainak epizódjairól, jellemrajzot *Mohamedről*, *Kisfaludy Károly* „*Iréne*“ c. tragédiájának alapján és alig tizenhároméves korban „tanulmányt“ ír — *Napoleonról*.

És milyen szempontjai vannak a zsenge gyermeknek! *Napoleon* nemcsak azért nagy előtte, mert meghódította a világot, hanem mert „annyit tett a műveltségért“. „A szóda feltalálójának egymillió frankot ígértetett.“ (Az ebből a korszakból fennmaradt „fizikai és kémiai“ dolgozatai talán magyarázatot adhatnak, miért tartotta a szóda feltalálását olyan világjelentőségűnek.) — *Mohamed* jellemzésében viszont nem látja az uniformáló műveltség vívmányait olyan boldogítóknak.

„Mély jellemre még az egyenruhába kényszerítő művelődés nem hatott, mely még nem jorgattatott ki természetét eredetiségéből, az a viszonyok bármely változását, indulatainak felgerjedését sokkal közvetlenebbül és hevesebben érzi, mint az, kit már tapasztalatok, küzdelmek és az élet másféle csiszoló behatásai minden szenvedély valószínűsítése ellen eltompítottak. — S minél kevésbé lehet tragikus személy az utóbbi, annál inkább lehet testesítője a tragikum jenséges eszméjének az első, mert az élet viharai előtt még nem tud meghajolni, hanem nyers erejében bizalmában a dúló szélvésznek ellentállni akarván harcra készen felegyenesedik.“

Mohamed, *Napoleon*, *Savonarola* — kérdezhetjük — és hol maradt a gyermek fantáziájában nyoma *Mózesnek* és a Biblia hőseinek? A belvárosi realiskola füzetében bizony alig jutott szerep nekik. De Herzl más jegyzeteiből tudjuk, hogy az egyiptomi kivonulás csodái igen élénken foglalkoztatták gyermeki képzeletét, sőt „époszt“ készült írni a *Messiásról* és álmában látta a *Messiást*, amint karjaira emeli és végtelen magasságokba viszi, ahol látja *Mózes*t ragyogó felhőn ülve és a *Messiás* szól hozzá: „Erre a gyermekekre vártam“. Azután feléje fordulva: „Menj, mondd meg a zsidóknak, nemsokára jövök és csodákat művelek megváltásukért“.

A Belvárosi Reáltanodában azonban más dolgokkal foglalkoztatták az ifjú elméket. Még szabad és önkéntes óráikban is. Az Irodalmi Egyesületben, melyet Herzl alapított, igen tehetséges tagok lehettek és nagy lehetett feléje a tolongás, ha Reich titkár úr szükségesnek látta hivatalos levélben felszólítani „Herzl elnök urat“, hogy ne engedjen új tagul felvenni olyanokat, akik nincsenek még tizenhárom évesek! Mert ez lecsökkenti az egyesület színvonalát. (Az „elnök úr“ már majdnem tizennégy éves!)

A színvonal egyébként valóban magas. Feltűnő, mennyit foglalkoznak a görög mitológiával. „Herzl Tivadar elnök úr“ többször tart erről előadást. Több ízben kénytelen félbeszakítani fejtegetéseit, mert a „hallgatóság“, amint a jegyzőkönyvekben olvassuk, nem tudta követni. Pedig máskor mindig kiemelik, milyen egyhangú siker kísérte tanulmányát, novelláját, vagy versét nemcsak a kitűnő tartalom, hanem a pompás előadás miatt is. Herzl beható híralatot is írt a görög mitológiát tárgyaló más dolgozatról. Őt-hat fogalmazványt őrzött meg erről a híralatáról. Az egyik lap szélére szándékosan, vagy szórakozottságból, három tipikus fejet rajzolt, ami számottevő rajzoló tehetségéről tesz tanúságot. Talán tanárait ábrázolta, talán más magyar vagy zsidó fejeket pesti ismerősei közül. Máskor is szeretett humoros figurákat belerajzolgatni az írásába. De, ezuttal komoly műről van szó.

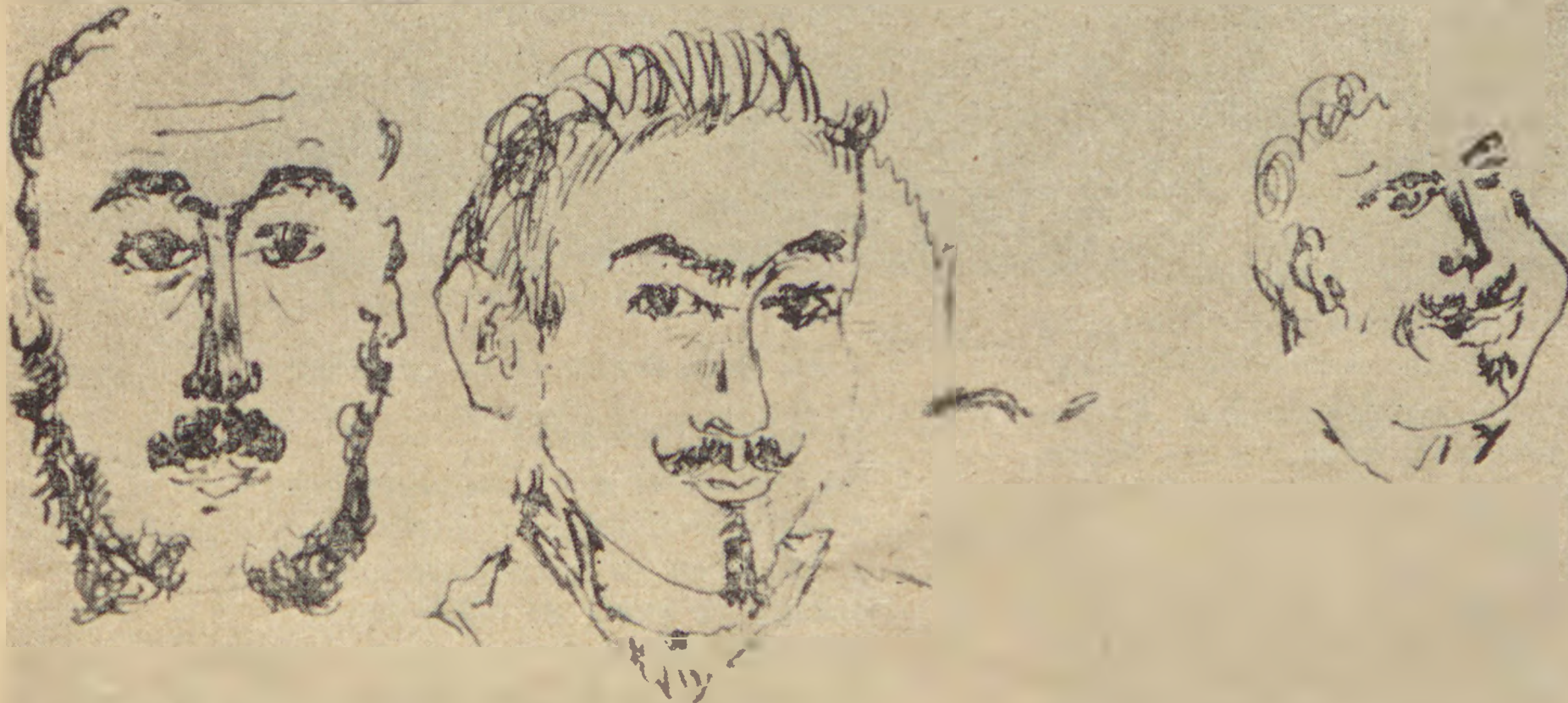
„Miért bír oly beccsel? (A mitológia.) Mert meg-

ösmerjük az ókor népeinek egész szellemét, irányát. Egy évezred múlva meg fogják érteni a középkor hatalmas küzdelmeit is, ha ismerik a kor vallási viszonyait.“

A fiatal kritikus belemélyed tehát feladatába. Kritizálja a szerkezetet, a művészi fokozás hiányát. De hogy a szerzőnek kedvét ne szegje, mingyárt hozzáfűzi: „A jelen mű szerzője képes jól írni, ezt azon adatok alapján mondom, melyekre a lapok átolvasásánál akadtam. Szerző tud írni, de ezen munkája rossz.“

És igen mély fogalmak tisztázásáról folyik a heves vita: Erkölc, képzet, vallás, gondolat, gondolkodás, megismerés, stb. „Tisztelt szerző, valószínűleg a „felületesek“ elleni dacból a görög mitológiának erkölcsi tendenciát is tulajdonít. Milyen „erkölcsöt“ ért itt a szerző? Azt, aminek a magaviselet különböző fokait mondjuk? Vagy csak általában azon erkölcsöt, melyet a különböző vallások különböző módon tanítanak? Ha az utóbbit értette, akkor kár volt ezt kiemelni, még pedig mint leglényegesebb — mert egyedülálló — sajátosságát a görög mitológiának. Hisz minden vallásnak van egy erkölcsi tendenciája, ez benne van a vallás fogalmában. Ha pedig az első helyen említett erkölcsöt értette ezalatt, akkor nagy tévedésben van. A görög mitológia és ennek hű utánzása, a római, költőiesek, találjuk bennük a szép és jó, a rút és rossz legelragadóbb eszményképeit, látjuk bennük az ókor

„Két-két nemi, való haladás. A jelen "mű" szerzője képes jól írni, ezt azon adatok nyomán mondom, melyekre a lapok átolvasásánál akadtam. Szerző tud írni, de ezen műve rossz, a műben vannak egyes helyek, melyek világosan kimutatják, hogy a szerző az antik nevezet mitológiáját kedveli, hogy az ambroszai isteneknek leírásai, melyeket az ókor netekérsi és költőiesen önkritikák meg, hogy ezek hatnak néha a helyek, hol ezt látjuk jó pontjai a műnek. De ezen pontok eltűnő minőségben vannak és ellenükben a hibáknak dús tömegével találkoznak. —

Herzl magyar írása tizennégyéves korából. Mint a budapesti belvárosi főreáliskola növendéke írta ezt a bírálatot egy önképzőköri dolgozatról. A papír szélére szórakozásból arccokat rajzolt, amelyek művészi tehetségről tanuskodnak. (A jeruzsálemi Herzl-Archivum gyűjteményéből.)

boldog népeinek határtalan fantáziáját, de erkölcsi tendenciát — már a felvett értelemben — nem találunk sehol sem. Én nem gondolhatom, hogy t. szerző nem hallott volna még azon kalandokról, melyeket — ez az anthropomorphismus eredménye — az egyes isteneknek tulajdonítottak. Ezekből nem erkölcsi tendencia, hanem buja lascivitas sugárzik.“

Ez már a monotheizmushoz nevelt, zsidó gyermek vitája a pogány politeizmussal.

Aki a dohányutcai templomban mint „maftir“ a próféták fenséges fejezeteiből olvasott, nem láthatott erkölcsi eszményképet Zeus-Jupiter, Aphrodite-Venus buja, kalandos életében.

És a későbbi íróművésznek oroszlan körmeit ismerhetjük fel a vitának finom fogalomboncolásában és precíz definícióiban. „Tizenötödik olvastam át e helyet“ — írja egyszer. Ilyen lelkiismeretesen végezte bíráló munkáját.

És a jegyzőkönyvekből látjuk, mennyire vigyázott az Elnök úr a tagok tiszteletére. Azon az ülésen, melyen az „Alapszabály“ kiegészítésül elfogadták a határozatot, hogy a tagok egymást magázni tartsanak, felolvasásra került Deutsch Izidor hazafias verse: „A két madár“ címen. (Jelige: „Apolló“. Versmérték: trocheus):

Merre? Merre szállsz, madárka,
Szép hazádból messze el?
Ott áll még a fecskefészek.
Benne senki sem telet?
— „Jő a zord tél vad szelével,
Mégfagyasztja tagjaim,
Míg amott a szebb hazában
Vigan folynak napjaim“.

Hull fagyos hó, zúg a vad szél,
Olykor-olykor fölsivít.
Széthullt már a cinkefészek,
Mégfagyva kis madárka itt.
— „Bármiként hull a fagyos hó,
S a szelek bármily nagyok,
Nem hagyom sohasem a tájt el,
Mert hazámhoz hű vagyok.“

A „jegyzőkönyv“ közli a verset és hozzáfűzi: „Deutsch Izidor úr nem volt jelen az ülésen (melyen jeligés levelét bonthatták fel). Ugy halljuk egyébként, hogy a költeményt a két madárról, szóról szára lemásolta valahonnan. Nem nagyon épületes história. Diamant titkár“. Herzl elnök úr azonban a jegyzőkönyv aláírása előtt tintával törölte ezt a megjegyzést, hogy Deutsch Izidor költő úr reputációját megóvja az utókor előtt.

Herzl gyermekkori magyar írásai között, amelyeket a jeruzsálemi „Cionista Központi Levéltár“ őriz, vannak dolgozatok Ciceróról, Catilina összeesküvéséről, Vergiliusról, „kinek hőisében az istenek tisztelete és férfias vitézség egyesül“. Vannak regényfordítások. (Werner: Szétzúzott bilincs) és töredékek. Egy humoroszk: „A bölcsek köve“, melynek hőse rector decan Alchimiae Crysostomus Bombastus Elysiacus Pfanhanerius, furcsa kalandokon esik át. Egy másik novella cím nélkül, kezdete: „Mozsáry Árpád, legjobb barátom volt...“ Több megkezdett lapon csak pár sor és utána megjegyzés ceruzával: „Elhagytam“. Így járt az az „értekezés“ is, melyet „A civilizáció vívmánya“ címen kezdett meg és melynek első fejezete „A divat“ is csak pár sorig jutott el. Érdemes a „divatfilozófiai“ írástöredéket megismerni. A gyermek Herzl fölényesen végcz a nagy kérdéssel:

„Mi a divat? Ki csinálja a divatot? Ki adja az irányát? Ezen kérdésekre nehezen tudna egy tizedrésze amazoknak felelni, kik minden eltérést a divattól előírt úton kegyetlenül bosszulnak meg a különböző kávéstársaságokban, az esztétikai teáknál, stb. és akik inkább adósságokba süllyesztik magukat, mintsem egy kalapot hordjanak, mely már egy fél hónap óta kijött a divatból, vagy hogy sávozott nadrágot hordjanak, ha már a négyszögezett van a divat manifestjében.

Tehát mi a divat?

A divat egy oly általános egyenruha, mely által a minden nemzetbeli dandik, Stutzerek és Incroyablek, — hím- vagy nőneműek legyenek azok, — felismeretnek. Bármily absztrakt, fejetlen és bolondos is a divat-generalissimus napiparancsa, a divat-hősök kötelesek követni!“

Sokfelé elágaznak a gyermek Herzl budapesti magyar írásai, melyeket kegyelettel őriznek Jeruzsálemben. Talán felszínre kerülnek még Herzl Tivadar gyermekkorából zsidó vonatkozású magyar írások is, melyek rávilágítanak a férfiú fejlődésének titokzatos útjára.

KOMLÓS ALADÁR VERSEIBŐL*

5000

Az új század elején vagy a mult végén születünk.

A béke mélyzöld, sűrű rétjein
viháncoltunk, mint virágbaborult
reggel a jóvérű csikók.

Hajnali ég derült felettünk,
tízévesek voltunk, húszévesek.

S akkor egyszer csak jöttek olyan évek:
holtnak-hitt üldözőink visszatértek.
S mi láttuk: hisz ez csupa ismerős!
Ez a korbács már megsebezte vállunk!
e máglya lángján testünk hamvadott már!
Ez országúton csillagtalán éjjel
már vándorolt valaha lábunk!

S előttünk felvillámlott hirtelen:
Mi nem magunkkal vagyunk egyidősek,
mi már ötezerévesek vagyunk!

S akkor a szívünk bús haraggal
telt meg s keserű lett a szánk:
Hazug babona! nekünk nincs apánk!
— Öklünk így rázzuk égre fájdalommal —
Mi a magunké vagyunk, senki másé
s az életet előlről kezdjük el!

S im nem ereszt el az az 5000.

Ó, adjad Istenünk:
ha körülvesz a csillagtalán éjjel
s vigan üvöltenek a farkasok
a falvakon és a szívünk vacog:
takarj be ezzel az 5000 évvel,
s legyen könnyű a hosszú út nekünk,
ne súlyos batyú, mely görnyeszti hóunk,
de támasz, amely védi életünk,
vagy jó fedél, mely alatt sose fázunk,
vagy szárny, amellyel repülünk.

* Mutatvány a szerző sajtó alatt levő verseskönyvéből.

Hippolit Flandin: A Nádas-tengeren

Műmelléklet a MULT ÉS JÖVŐ 1941. évi április havi számához

DR. FARKAS JÓZSEF:

A FELSZABADULT IZRAEL HÁLAADÓ ÉNEKE — A HÁLLEL

A megváltott Izraelnek dicséneke, a hállel, lett a zsidó népnek ünnepi himnusza. A hállel mind a három történeti ünnepnek, valamint az újhold és chanuka liturgiájának kiemelkedő része, fénypontja. A hállel ima hat zsoldárt foglal magában: mégpedig 113—118. bezárólag.

Tulajdonképpen kétféle hállelt ismer a vallásos irodalom: az egyiptomit és a nagy hálaadó dicséneket. Az egyik a *hállel hamicri*, a másik a *hállel haggadol* nevei viseli a hagyományban! Az előbbivel a három zarándok ünnep alkalmából, újholdkor és chanukakor zengjük Isten dicsőségét. Az utóbbi pedig mind a szombati, mind az ünnepi reggeli istentiszteletnek kedvelt darabja.

Peszach első két napján, Sevuosz két napján és Szukkosz mind a kilenc napján egész hállel kötelező. Újholdkor és a peszach ünnep utolsó hat napján fél hállelrel érjük be. Ugyanis a hálaadó éneket csak örömmünnep alkalmából szokás zengeni. Mivel azonban hetedik napján Isten teremtményei a Nádistengerbe veszttek, azért két zsoldárt elhagyása által, egy kissé tompítjuk az örömujjongás hangját. Ellenben, chanukakor a csodával határos makkabeusi győzelmek emlékére, egész hállelt mondunk.

A hállel imát egy áldásmondattal, *beráchá* vezeti be, melynek célja, R. Juda Halévi magyarázata szerint, az áhítat felkeltése és mélyítése. A hállel imát a 136. zsoldárt alapján, állva kell elmondani. Ez a zsoldárt azért lett kiemelve a hállel haggadol név által, mert minden versnek visszatérő refrénje: „Adjatok hálát az Úrnak, mert jóságos ő, mert örökké tart az ő kegyelme!”

A talmud ősrégi hagyománya azt következteti, hogy a hállel eredetileg párbeszéd alakjában került az istentiszteleti liturgiába, mint Mózes diadaléneke, amely tulajdonképpen a Nádistenger partján megtartott első zsidó istentisztelet volt. A párbeszédnek nyoma megmaradt a gyakran ismétlődő versek szövegében, mint pl. *hodu láádonáj, ono adonáj, jomár no, tov láchászosz báádonáj* és *jömin adonáj* stb. Különösen a 116. zsoldárt befejező része ilyen ősrégi maradványa a párbeszédnek, mely folyt a zarándokok között és a sorfalat álló jeruzsálemi néptömegek között, akik kivonultak testvéreik ünnepélyes fogadására és köszöntésére. Előbb a zarándokok üdvözlik a sorfalat álló népet, mondván: „Isten áldja meg Izrael házát, Áron házát, a papokat, valamint az istenfélő levitákat, az egész nép apraját-

Purimi előadás egy kevacán. (Keren Hayeszod felv.)

nagyját.“ Erre a jeruzsálemi nép viszonozza a jókívánságokat: „Gyarapítson az Úr benneteket és gyermekeiteket, legyetek áldottak Isten nevében“ (b. Pesz. 117a, Tur. O. Ch. 622.).

A HÁLLEL IMA TARTALMA

— Minthogy megvan a nagy hállel, miért rendelték el az egyiptomi hállel kötelező olvasását? — kérdik a talmud bölcsei. Ez onnan van, mert nagy fontossággal bír az egyiptomi hállel tartalma. A hállel zsoldártok összetétele öt dologra emlékeztet bennünket. 1. Az egyiptomi kivonulásra, amint írva van: „Midőn kivonultak Izrael fiai Egyiptomból“. 2. A Nádistengeren való átkelésre: „A tenger látta és megfutamodott“. 3. A kinyilatkoztatásnak nagyjelentőségű történeti eseményeire: „Akkor lőn Juda szentségévé, Izrael birodalmává.“ 4. A halottak feltámadására: „Járni fogok az Úr előtt az élet országában.“ 5. A messiási időkre: „Nem miérettünk, nem miérettünk, oh Örökkévaló, hanem a Te neved kedvéért szerezz nekünk dicsőséget.“ Az egyik része tehát dicső multunkra vonatkozik; a másik része biztató ígéretet jelent számunkra a jövőre nézve. A megváltott Izrael hálaadó dicsénekeinek oly gyakori ismétlése pedig hármast szolgál: 1. Történeti emlékeztetés akar lenni a zsidó történeti tudat megerősítésére és állandósítására. 2. Hálaadás a csodatettekért, melyeket Isten velünk mívelt évezredek történetünk folyamán. 3. Könyörgés jövődöbeli megváltásunkért.

MIKOR ÉS KIK IKTATTÁK BE A HÁLLEL ZSOLTÁROKAT AZ ÜNNEPI LITURGIÁBA?

Az újholdi liturgiába bevezetett hállelnek keletkezési idejére biztos forrásunk van. *Elbogen* Ismár könyvében olvassuk: Az újholdi hállel ismeretlen fogalom volt még a Tannák előtt. Ráv, a palesztinai iskolából hazatérő mester (III. sz.) egyes babiloni hitközségekben találta ezt a szokást. Minthogy meggyőződött róla, hogy recitálásának sajátos módszere ősrégi hagyományban gyökerezik, helyeselte a dolgot és ennek alapján került bele az újhold ünnepi liturgiába. (Die gesch. Entwicklung des jüd. Gottesdienstes 125. l.)

A három zarándokünnepi hállel keletkezési idejére vonatkozólag háromféle nézet alakult ki: 1. Tórabeli intézkedésnek tartja a vallási hagyomány. Ennek a nézetnek képviselője és erős oszlopa Náchmánidesz (Rámbán), aki összefüggésbe hozta a tóra parancsával: „Szolgálj az Örökkévalót egész szíveddel“. (V. M. 10, 12.) Vajjon mi az a szívbeli istenszolgálat, kérde a szifré?! Ez nem más, mint az istentisztelet, mint az ima! Képzeltető-e az, hogy Izrael fiai az egyiptomi kivonulás óta nem adtak volna hálát Istennek minden nap velük mívelt csodatetteiért? Lehetséges-e, hogy nem zengették volna Isten dicsőségét a peszáchai hárányáldozat bemutatásánál, vagy szukkoszkor, a lulov palma lengetésénél?! Hivatkozik arra, hogy a jeruzsálemi szentély fennállása idején, az áldozat bemutatása a leviták zsoldárénekeinek kíséretében ment végbe. (L. Tomid 7 f. 4m Roshasono 31 a). 2. Sokhelyütt a talmud a prófétáknak tulajdonítja elrendelését. Mások azt állítják, hogy a nagy zsinagóga férfiainak köszönhetjük a bölcs intézkedést, akik kiváló érdemeket szereztek maguknak a zsidó istentisztelet intézményes megszervezése és kiépítése körül.

A chanuka ünnep alkalmából elmondandó hállelről először R. Achá Gáon tesz említést. (Megilász Táánisz IX. fejezetében.) Nagyon feltűnő R. Joszé b. Chalafta jámbor óhaja: jhei chelki migomeré hallel!

*

Vajha zenghetnének előtted, megváltó Urunk, új éneket! Várva várjuk, hogy énekeinket vígra válthassuk, szomorúból vígan hangzóra, panaszból ujjongóra!

VIRÁGNÉ LUSTIG SÁRI: MIRJAM

I.

Bandika hétéves volt, mikor édesanyját Isten magához szólította. A vérszegény, ideges gyermek egyik ájulásból a másikba esett s a jó szomszédok már azt jósták, hogy egy év sem fog beletelni és Bandika utána megy az anyjának. Még hónapok múlva is szünni nem akaró keserves zokogásban tört ki, ha édesanyjának egy-egy ruhadarabját meglátta. A kétségbeesett édesapa minden fényképet eldugott előle, mert ha valamelyik véletlenül a kezébe került, vigasztalhatatlan volt.

Szívettépő kadis-imája az egész templomot megrázta.

Csak azt a nevelőnőt tűrte meg, aki a mennyországrol szóló szép mesékkal alatta el. De ez sem maradhatott sokáig. Mihelyt megtudta, hogy a Fräulein-nak édesanyja van, olyan irigység fogta el, hogy többé rá sem akart nézni.

Már az egész házban híre volt az önfejű, akaratos, folyton síró rossz gyermeknek, de az édesapja tudta, hogy a gyermek nem rossz, csak nagyon szerencsétlen.

Érezte, tudta, hogy itt csak egy jó feleség, egy igazi őrangyal segíthet, de nem mert a gyermeknek előhozakodni vele.

Pedig hogy hiányzott mindkettőjüknek az áldott, gondos kéz, az értük aggódó meleg szív, a hűségesen örködő szeretet, a csillapító, becéző szó.

Egyszer mégis csak kitérte szívét a gyermek előtt:

— Nézd, Bandikám, mi ketten már két év óta vagyunk árvák. Ügylátszik, az Isten is a jó lelkeket szereti és anyukánkat felvitte magához a mennyországba. Azóta mi ketten elhagytak és szerencsétlenek vagyunk. Nincs, aki gondozzon, nincs, aki szeressen bennünket. Ha egy új anyuka jönne a házhoz, az a szívet, a lelkét hozná magával, sajnálna minket, jó volna hozzánk és újra meleg volna ez a kihült fészek. Hiszen az új mama nem tehet róla, hogy elment a mi anygunk és csak azért jönne, hogy pótolja őt nekünk, gondunkat viselje és vigasztaljon, simogasson minket a fájdalunkban.

Még tovább akarta folytatni, de mikor meglátta a Bandika halálsápadt arcát és szemrehányó, könnyes tekintetét, elhallgatott.

A gyermek szenvedélyes panaszban tör ki és fuldoklik a keserves zokogástól.

Apja ijedten kapja ölbe, csitítgatja, babusgatja.

— Nem, Bandikám, nem hozunk új mamát. No, nyugodj meg már, édes, kicsi fiam!

Ismét eltelt két év. Bandika már 11 éves, okos kisfiú. Az apa újra megemlíti szomorú elhagyottságukat.

A gyermek hallani sem akart az idegen asszonyról, aki az ő képzeletében mint gonosz mostoha élt. A Fräulein boszorkánymeséi is mind azt célozták, hogy Bandika minél tovább távortartsa az asszonyt a háztól.

II.

A húszéves Mirjam a többi szerencsétlen lengyel menekülttel együtt 1939 szomorú őszén került Budapestre. Isteni csoda folytán őt sikerült a romok alól kimenteni, anélkül, hogy valami baja törént volna, míg szülei és öccse a borzalmas bombazápor áldozatai lettek.

Úgy támolygott a fővárosban, mint egy alvajáró. Még mindig a szüleit és kisöccsét kereste. Azt hitte, hogy az egész borzalmasság, ami vele történt, csak egy gyötrelmes, gonosz álm volt. A félelem és ijedtség még ott bujkált a szemében, összeszorította a szívet és megfagyasztotta a lelkét. Úgy érezte, hogy neki itt e földön már semmi keresnivalója nincs többé. Senkihez nem tartozik, senkinek

nem hiányzik, nincs aki várja, szeresse, olyan elhagyottan bolyong ebben az idegen világban, mint egy elátkozott. És vágyódott a szülei és testvére után, úgy, hogy majd megszakadt belé a szíve.

Nehezen megszerzett nevelőnői állásba is mercv gépiességgel ment el. De a tudatalatti nagy kötelességérzet és munkaszeretet lassan felolvasztotta ezt a fásult dermedtséget és az ifjúság diadalmas életöszöne, mely holttesteken át is feltör, győzedelmeskedett a kábult, lázas állapotban. Csak megfeszített erővel kellett még figyelnie, hogy megértse, mit kívánnak tőle.

Mikor a bűbajos Margitsziget pompázó orgonák és akácok illatával telt meg, árva Mirjam már annyira jobban lett, hogy a reábízott Lili babát naponta sétálni vihette a szigetre. Itt ismerkedett meg Bandikával.

Míg a szentimentális Fräulein egy érzelmes szerelmi regény olvasásába merült el, a kisfiú egyedül maradt komoly játékaival. Kemény kartonra repülőmodelleket rajzolt és az egyes részeket kivágdosva, egymás mellé illesztgette. Mikor ezzel készen volt, újabb motorokat rajzolt a kartonra. Igazi kis zseni. Már hatéves kora óta gépészmérnök szeretne lenni.

Lilike lepkefogójával ide-oda szaladgál, Mirjam könnyes emlékezéssel figyel a mellette lévő padon munkájába elmélyedt Bandikát. Mennyire hasonlít az ő szegény kisöccséhez, annak is ilyen gondolkodó, intelligens, domború homloka volt.

Ebben a pillanatban Bandika hirtelen vérző homlokához kap és jajgatva esik a padra. Egy pajkos gyermek parittyából kilőtt, célt tévesztett kavicsa megsebezte a homlokát.

Mirjam azonnal ott termett. A retiküljéből gyorsan előszedett kölnivízzel kimossa a sebet és patyolatfehér zselkendőjével átköti homlokát. Majd a gyermek arcát két keze közé fogva, remegő, anyáskodó hangon, ijedt, kisleányos sírással, végtelen melegséggel és szeretettel kérdi:

— Nagyon fáj, kisfiam?

Bandika még alig ocsudhatott fel ijedtségéből, amikor már átkötött fejjel pihent egy szelídarcú, könnyes tekintetű fiatal leány karjaiban, aki valóságos anygának tűnt fel előtte. Nagy hatással volt reá a Mirjam feltűnő szépsége is.

Mire a jajveszékkelő Fräulein előkerült, Mirjam és Bandika már a legjobb barátok voltak.

Pár nap múlva ismét találkoztak.

— Szegény anyukád alaposan meg lehetett ijedve.

— Nincs anyukám.

— Neked sincs?!

Úgy hangzott ez, mint egy jajkiáltás, mint egy sikoltás. A fiatal leány és a kisfiú közelebb simult egymáshoz.

Ezentúl naponként találkoztak és Bandika lassanként megtudta a Mirjam szomorú történetét. Úgy bújt az ölébe, mintha pótolni akarná neki az elvesztett kisöccsét, akihez ő annyira hasonlított.

Bandika már nem ideges. Jobban alszik, jobb étvágyal eszik.

Kis idő múlva furcsa dolgokat kérdezett a fiatal leánytól.

— Mondd, Mirjam, tudsz te főzni, sütni, egy házat rendben tartani?

— Tudok, Bandika. De csak nem akarsz tán engem feleségül venni?

— Azt sohasem lehet tudni.

— És imádkozni is szoktál, Mirjam?

— Egyedül csak a jó Istenem maradt meg nekem. Minden nap kérem, hogy ne hagyjon el engem és vigyázzon reám.

Bandi izgatottan ment haza.

Otthon csak annyit mondott:

— Nem csoda, apukám, hogy már únod azt a rossz vendéglői kosztot. Ezt meg lehet érteni.

Pár hét múlva bejelentette apjának, hogy be akarja neki mutatni az ő egyetlen barátját, aki olyan szép és jó, mint egy angyal.

— Szombat délutánra invitáltam meg háztűznézőbe és ő megígérte nekem, hogy eljön.

Pénteken egész nap izgatottan dirigálta a bejarónőt:

— Úgy takarítson, hogy egy porszem se maradjon a hűtorokon, mert olyan kislány fogja látni, aki ért ám hozzá és mindjárt észreveszi, nem úgy, mint mi, szegény férfiak. Virág is legyen minden vázában! Sok virág!

Aztán apjához fordult:

— Te meg, apukám, vedd fel azt a szép új öltönyt és az ezüstcsíkos bordó nyakkendődet.

Majd elégedetten nézett körül az elegáns lakáson:

— Azt hiszem, tetszeni fog itt neki minden. Remélem, eljön hozzánk feleségül.

DR. WOLF JÓZSEF:

MAGYAR ZSIDÓ PAP-TÖRTÉNÉSZEK

Historia est magistra vitae... E latin közmondás talán sohasem volt annyira időszerű, mint a mi napjainkban. amidőn úgyszólván minden nap, talán minden óra történelmi, döntő fontosságúvá válhat. Történelmi időkkel élünk, akár az egyetemes, akár magyar, akár zsidó szempontból vizsgáljuk és mérlegeljük az eseményeket.

Marczali Henrik halálakor *Grünwald* Fülöp kellő módon méltatta a magyar zsidó történészek jelentőségét, mint például *Acsády* Ignácét, *Marczali* Henrikét stb. Nem igen méltatták külön a magyar zsidó pap-történészek szerepét, holott már a legrégebbi időkben is, úgy a pogányoknál, mint a keresztényeknél, a zsidóknál is papok voltak a krónikások és historikusok. Gondoljunk csak az egyiptomi papra, *Manethora*, a középkori szerzetes krónikásokra, a magyar pap-történészek közül *Anonymusra*, *Kézai* Simonra, *Fraknói* Vilmosra stb. A zsidóknál *Josephus Flaviusra*, a kóhénra, *Ábrahám Ibn Dávidra*, *Gans* Dávidra, akik mind rabbik voltak.

A magyar zsidó pap-történészek két csoportra oszthatók: először azok, akik külföldön nyerték képesítésüket, vagy külföldi származásúak voltak. Másodsor azok, akik már hazai főiskolákon tanultak és azokon nyerték képesítésüket. Az előbbi csoportba tartoznak: *Kayserling* Maier, *Kohn* Sámuel, *Kaufmann* Dávid, *Löwy* Mór. Az utóbbiak közé soroljuk a következőket: *Blau* Lajos, *Bernstein* Béla, *Büchler* Sándor, *Diamant* Gyula, *Goldberger* Izidor, *Groszmann* Zsigmond, *Kecskeméti* Ármin, *Köhlbach* Bertalan, *Krausz* Sámuel, *Löwinger* Sámuel, *Richtmann* Mózes, *Singer* Jakab, *Weisz* Miksa, *Weisz* Mór, *Winkler* Ernő és végül a tavaly elhunyt *Klein* Sámuel.

Minthogy ilyen hosszú a zsidó történészek sora, röviden lehet csak méltatnunk a felsoroltakat, egy-két jelentősebb művük felemlítésével. *Kohn* Sámuel megírja a magyar zsidók történetét a legrégebbi időktől kezdve a mohácsi vészig, valamint a szombatosok történetét, dogmatikájukat, irodalmukat. *Löw* Lipót megírja a zsidó eskü és zsidó kongresszus történetét, — *Löw* Immanuel — Kulinyi Zsigmonddal — a szegedi zsidók történetét, — *Kayserling* Maier a spanyol zsidók (sephardim) történetét, különös tekintettel költészetükre, — *Kaufmann* Dávid megírja a zsidók utolsó kiűzetését Bécsújhelyről, — *Wertheimer* Sámson országos főrabbi és dr. *Conegliano* Izrael, a velencei köztársaság elnökének életét. — *Vajda* Béla az abonyi zsidók történet-írója, az IMIT évkönyveiben számos cikke foglalkozik a zsidóknak hazájukhoz való viszonyával. — *Blau* Lajos számos történelmi cikke mellett önálló műveket is írt, mint pl.

A hűvészet története a zsidóknál, *Leo di Modena* élete és levelezése, a válólevél története. Kultúrhistoriai szempontból mindhárom felbecsülhetetlen értékű. *Bernstein* Béla a zsidóknak a szabadságharcban való részvételével foglalkozik. Több történelmi vonatkozású cikke foglalkozik a szabadságharcos zsidók történetével. *Diamant* Gyula a horvátországi zsidók történetének egyik legkiválóbb ismerője, mellette *Schwarz* Gábor neve is kitűnik. *Groszmann* Zsigmond a pesti zsidóság multjának kutatója. *Krausz* Sámuel három nagyszerű történelmi művet írt, számos történelmi cikket kívül. Először: „Jézus élete“ a talmudi források alapján, 2. „A bizánci zsidók története“ (e téren az ugyancsak magyar származású *Perlesz* József müncheni rabbi előzte meg), 3. műve a zsinagógai maradványokkal (régiségekkel) foglalkozik. *Köhlbach* Bertalan számos vallástörténelmi és archeológiai cikket írt. *Singer* Jakab megírja a temesvári zsidók és rabbik történetét, *Pollák* Miksa a soproni és burgundi zsidók történetének szorgalmas kutatója, *Büchler* Sándor a budapesti zsidók történetét írja meg és sokat foglalkozott II. József és a reformkorszak zsidóságának történetével (De Judaeis). *Kecskeméti* Ármin első ízben írja meg magyar nyelven a zsidó irodalom történetét két kötetben és ugyanennyiben népszerűen a zsidók történetét. Az erdélyi zsidók történetének specialistája *Eisler* Mátyás. *Venetianer* Lajos három nagyszerű történelmi mű szerzője. Az elsőben a zsidó szervezetek történetét az európai államokban írja meg, a másodikban *Asaf* Judaeus, a híres orvos élettörténetét, a harmadik jelentékeny munkájában a magyar zsidók történetével foglalkozik. *Löwinger* Sámuel Izrael királyainak kronológiájával foglalkozik egyik művében. *Klein* Sámuel, a nemrég elhunyt magyar származású rabbi, a jeruzsálemi héber egyetem tanára főleg Palesztina történetével foglalkozott. *Weisz* Mór a szicíliai zsidók történetével, *Wellesz* Gyula Rasi és a franciaországi zsidók történetével foglalkozott, e téren elődje az ugyancsak magyar származású *Gross* Henrik, augsburgi rabbi volt. *Weisz* Miksa a középkori zsidók ghetto-életének kutatója, *Klein* Miksa és *Molnár* Ernő *Ábrahám Ibn Daud* történelmi munkáinak forrásaival foglalkoznak, *Winkler* Ernő a középkori zsidó eskü történetével, *Richtmann* M. műve: *Landau* Ezekiel és a magyar zsidóság.

Talán száraz, talán hiányos is e névsor. De a mai historiai időkben csupán fel akartuk hívni a figyelmet az előbb megemlített történészekre és munkáikra, hogy azokból mérítsünk okulást és kitartást a további küzdelmekhez és ilyenképpen a historia a mi számunkra is valóban az élet tanító-mesterévé váljék.

DR. SCHEIBER SÁNDOR: DR. HELLER BERNÁT

— HETVENEDIK SZÜLETÉSE NAPJÁRA —

ARAB MONDAKUTATÓ TANULMÁNYOK

Láttuk, hogy *Bolte-Polívka* nagy vállalkozásában *Heller* írta meg az arab mese történetét. Az *Enc. d. Islam*-ban és az *Enc. Judaicában* az arab legendák bibliai alakjairól szóló címszavak legtöbbször tőle való. Anyaga nem bírja meg egy enciklopédiai cikk szűk gyűrűjét s legtöbbször önálló feldolgozásokba kívánkozik: *Ádám, Káin-Ábel, Noé, Nimród, Mózes, Saul, Ezra* — sokszor eltorzult — arab arcképeit ezért külön dolgozatokban is bemutatja.

Arab tanulmányaira *Goldziher* nevelő hatása buzdította. *Goldziher* tűzte ki feladatául még egyetemi éveiben Kelet és Nyugat találkozásainak vizsgálatát az *Antar-regényben*, amelynek megoldását *Heller* élete főművének szánta. *Antar* az iszlámelőtti arabság történeti hőse, de a halálát követő félévezred képzelő- és alkotóereje 32 kötetet kitevő regény monda- és mesehímét szötte alakja köré. *Heller* 396 lapos könyve (Az arab *Antar-regény*. Bp. 1918.), amely a M. Tud. Akadémia kiadásában és *Goldziher* bírálatával fémjelzetten (Pester Lloyd. LXV. 1918. Nr. 117.) jelent meg, taglalja a regény szétágazó tartalmát, jellemeit; arab, perzsa, zsidó, keresztény, európai vonatkozásait; motívumaihoz felsorakoztat irodalmi és folklorisztikus párhuzamokat a lovagregényekben való bámulatos olvasottsággal; kutatja keletkezése korát és helyét: keresztshadak, lovagi intézmények tükröződését látja meg a regényben, egyik alakjában magát *Bouillon* Gottfriedet fedezi fel. Németnyelvű átdolgozott kiadásában (Die Bedeutung des arabischen *Antar-Romans* für die vergleichende Literaturkunde. Leipzig. 1931.), amely *Lutz Mackensen* *Form und Geist* című sorozatában jelent meg, az összehasonlító irodalomtörténeti, mondatörténeti és néprajzi elemekre esik a főhangsúly. A német kiadás megjelentekor *Löw* egy névjegyben ezeket a sorokat írja *Heller*hez: „Még mindig a Bdt. d. *Antar*-t élvezem. Hihetetlen mindentudás van a könyvben.“ A zsidó tudomány egyebekben hálás lehet *Heller* *Antar*-tanulmányaiért, mert a regényben *Heller* iszlámelőtti, vagy legkésőbb *Muhammed*-korabeli arab-zsidó álmessiási mozgalom nyomára bukkant, melynek hőse *Júsa al-Akbar* s egyedüli forrása az *Antar*-ról szóló lovagregény (magyarul: IMIT Évkönyve. 1917. 229—251.; héberül: Festschrift der Landesrabbinerschule. Budapest, 1927. Héber rész. 1—14.; franciául: REJ. LXXXIV. 1927. 113—137.; LXXXV. 1928. 58—62.)

AZ EGYETEMES MESEKUTATÁSTÓL A MAGYAR MESÉIG

A héber és arab irodalom meselemei ismeretével — természetesen — könnyűszerrel gyarapíthatja a különböző mesekörök párhuzamait, derítheti ki sokszor forrásait. Nincsen korlát szemhatára előtt. Kiadja *Goldziher*né *Freudenberg* Mária hátrahagyott írásaiból az Ó-egyiptomi meséket (Budapest, 1928.), beható forrástani és összehasonlító jegyzetekkel, a *Handwörterbuch des deutschen Märchens* című meseszótárnak még 1940-ben is munkatársa. Keletről és Nyugatról gyűjtött nagy ismereteit a magyar monda- és mesekutatás szolgálatába állítja, hogy így a magyar mondákat és meséket szélesebb összefüggésben, egyetemesebb kapcsolatban vizsgálja. Kutatja a *Mátyusföld*ről származó és *Czuczor Mátyás király* című versében népszerűsített *Mátyás*-monda vasasztalának párhuzamait,¹⁶ az *Isten kardja* mondájának keleti megfelelőit,¹⁷ gyűjti a fehér ló mondájának keleti változatait,¹⁸ a *Kömvés Kelemenné* tárgyának: az építőáldozatnak nyomait a zsidó irodalomban,¹⁹ *Góg* és *Mágóg* mondájának *skytha*-magyar vonatkozásait,²⁰ megtalálja a *Mátyás király* megfejt bakkecskéiről szóló adomának legközelebbi, *litván-zsidó* változatát.²¹

VILÁGIRODALOM ÉS MAGYAR IRODALOM

A német és francia irodalomnak alapos ismerője, avatott búvára. Német irodalmi tanulmányaiban *Goethe Iphigeniá*-ja foglalkoztatja, *Schiller Wallenstein*-je és

Tell-je, *Heine* és a magyarság kapcsolata. Állando lépést tart a fejlődő irodalommal s egyik legutóbbi tanulmánya aprólékos gonddal jár utána annak, hogy *Thomas Mann* mint értékesíti *József*-trilógiájában az aggádát és az iszlám legendáját, hogyan válik *Thomas Mann* maga is aggádistává, a bibliai történetek továbbfejlesztőjévé (IMIT Évkönyve, 1940. 33—72.).

Francia irodalomtörténeti tanulmányait külföldi elismerés kíséri. A *Bibliotheca Romanica* 87. és 88. számaként kiadja *Voltaire Zadig*-ját, a *Francia Könyvtár* 22. és 30. számaként iskolai célt szolgáló jegyzetekkel *Hugo Victor* költeményeit. *Hugo Victor* foglalkoztatja zsidó és magyar szempontból is: egyrészt, hogy miként vélekedik a bibliáról, talmudról és a zsidóságról,²² másrészt érdeklí *Hugo*-nak Magyarországhoz való viszonya.²³

Magyar irodalomtörténeti tanulmányai többnyire összehasonlító tárgytörténeti jellegűek. Vizsgálja *Zrinyi* biblikus elemeit: a Szentírás tárgyi és nyelvi hatását szálakra bontja *Zrinyi* összes költői és prózai műveiben.²⁴ Ugyanilyen alaposan jár utána a népies és folklorisztikus elemeknek *Zrinyi* műveiben.²⁵ Az irodalomban is az „előkelő jellemek“ vonzzák. Íróinknak a zsidóságról vallott ítéletén méri, ki méltányos és ki elfogult. Bemutatja *Vörösmarty* nemes állásfoglalását a zsidók ügyében 1848-ban (IMIT Évkönyve. 1901. 7—17.), vizsgálja a zsidó alakját *Eötvös*-nél, az írónál, *Eötvös*-nek, az államférfiúnak, a zsidóságért való tevékenységét, a Szentírás nyomait *Eötvös* eszméiben (u. o. 1913. 7—55.). Az újabb magyar irodalomból *Arany János* alakja vonzza legmélyebben. Összehasonlító irodalomtörténeti kutatásaiból fakad, ahogyan *A hegedű* című víg legendájának tárgytörténeti kapcsolatait kutatja,²⁶ forrását gyanítja a magyar (szalontai) néphagyományban,²⁷ a *Nibelungen*-ének hatásának újabb nyomaira talál a *Toldi Szerelmében*.²⁸ *Heine*

Ifjú chaluc Givath Brennerben
(Keren Hayeszod felvétele, Jeruzsálem)

számottevő hatását elemzi ki *Arany* költészetéből.¹⁶ Mind-ezekeken felül lelke ügye annak tisztázása, hogyan mintázza meg *Arany* a *Dalás Idők*-ben zsidó alakját, Esztert és a háttérben a Nagy Lajos korában Magyarországból kiűzött, Lengyelországba bujdosó „szegény Izraelt” (IMIT Évkönyve. 1898. 301—309.). Kibontja azt a sűrű szövedéket, amely a költőt az általa mélyen megértett és értékelt aggadához fűzi (u. o. 1929. 62—123.). Ez a két kutatási irány vezérli *Tompa* költészeténél is: *Három a daru* című verséhez összegyűjti a költemény típuscsaládjá minden elágazását a konok asszonyról (Ethnographia, XXXVII. 1926. 57—72.), másrészt keresi műveiben az aggádikus elemeket (IMIT Évkönyve. 1900. 305—316.). *Bernstein* Bélával egyidőben ő mutat rá először *Az ember tragédiája* keretének legrégibb mintájára, az aggadában (u. o. 1896. 230—238.).

*

Mindez *Heller* tudományos munkásságára vonatkozik. Hellerről, az emberről külön kellene szólnunk. *Hugo Victor* egy mélyenjáró költeményében úgy látja, hogy az *imádság* az egyedüli híd, amely összeköti a földi világot az égivel (A híd). Amikor hosszú évekig azokon a felejtetelen estéken áthandukoltam a *Margit-hídon* *Heller* professzor otthona felé, apró félelmekkel a lelkemben kritikájáért, gyermeki örömmel elismerő ítéletéért, úgy éreztem, számomra ez a híd köti össze a földi világot a magasabbrendűvel. A társadalmi érintkezésben, bárkivel is beszélünk, gondolkodásunk kémlelő őrséget állít állandó készenlétbe, hogy ellenőrizze embertársunk őszinteségét, megbízhatóságát, egyenességét. Egész úton *Heller* felé éreztem, hogy ezt az őrséget nehéz és fárasztó munkája után végre pihenőre küldhetem: amit *most* fogok hallani, amit *Ő* mond, az az igazság igéje lesz. Nekem is, sok másnak is, *Ő* adta vissza az emberekben való hitünket. Ez az élmény nagyobb minden tudományos élménynél.

— ¹⁶ Ethnographia. XX. 1909. 269—271. — ¹⁷ U. o. XXIII. 1912. 323—342.; XXVII. 1916. 244—246.; németül: Ung. Rundschau. II. 1913. 557—586. — ¹⁸ Ethn. XXVII. 1916. 236—238.; franciául: U. o. LI. 1940. 27—41. — ¹⁹ M. Zs. Sz. XLI. 1924. 116—118. — ²⁰ Ethnographia. XLVI. 1935. 23—28. — ²¹ U. o. XLVII. 1936. 290—293. — ²² IMIT Évkönyve. 1903. 143—164. — ²³ A II. ker. főreáliskola Értesítőjében. 1910/11, 3—21. — ²⁴ M. Zs. Sz. XLII. 1925. 65—106.; 163—166. — ²⁵ Ethnographia. XXX. 1920. 22—45. — ²⁶ U. o. XXVI. 1915. 329—330. — ²⁷ U. o. XXVII. 1916. 296—302.; XXIX. 1918. 295 — ²⁸ E. Ph. K. XLII. 1918. 264—267. — ²⁹ Nyugat. XIII. 1920. 368—381.

ZSIDÓ HUMOR

„CSAK EGYES ADATOK NEM PONTOSAK.”

Egy zinkovici zsidó találkozik a régi jó időkben egy krakkóiival és megszólítja:

— Hallottam, hogy városod fia, Solem Chájim nagy üzletet csinált tavasszal fában és nyert 20.000 zlotit. Igaz a hír?

— Minden igaz — feleli a kérdezett —, csak egyes adatok nem pontosak. Először: nem Solem Chajim a neve, hanem Chajim Solem. Másodszor: nem fával kereskedett, hanem tojással. Harmadszor: nem tavasszal volt, hanem ősszel. Negyedszer: nem 20.000 zloti volt, hanem 40.000. Ötödször: nem nyert, hanem — vesztett.

MÁR MEGINT?

Reuben hozzálép Simonhoz egy telavivi kávéházban és szótlanul ráteszi kezét a vállára. Simon felugrik:

— Már megint adóssággövetelés! Azt hiezed talán, nekem pontosan fizetnek ezekben az időkben?!

VENNÉK ZONGORÁT

vagy pianinát sürgősen készpénzért. Telefon: 11-59-34 Pozsonyi-út 1, virágüzletben. Hausner.

EKSTEIN OTTÓ:

ÉJI LÁTOMÁS

(EZEKIEL 37. FEJ. 1—14. VERS.)

*Holdsütötte forró éjjel sivatagban szerteséjjel
Sziklafal közt, hol vad széllal versenyt zúg az ősi jaj
Elefántcsontként fehéren ragyogva az éji fényen
Elhagyott kopár fenyéren régi csontok porlanak.*

*Égi szellem égi hangja, ősi multnak gondolatja
Régi fénynek hamvas magja elvezérelt most oda,
Hol csontvázak porladozva, enyészettől oszladozva
Kusza, hányt-vetett sorokba' elmúlásra vártanak.*

*Égi szózat szóla hozzám és hangjától bátorodván
Ajkamra beszédre nyitnám prófétálni őt igét
Hogy, mi csontváz, élve éljen s titkok éjén felcseréljen
Sírt a lét ezernyi éven átdübörgő léptivel:*

„Szellemet hozok belétek — zeng a hang — s ha
tényleg éltek

*Hússal, innal, im tetézlek s bőrrel fedlek bennetek.”
Prófétáltam égi hangra, megrendült a föld szavamra
És a csontok a parancsra rendeződni kezdenek.*

*Csontok csontra rátalálnak, egy alakba összeállnak,
Terhe készül csonka lábna, kar kerül a törzsre fel,
In rakódik pusztá csontra — s mintha porból
alkotódna —*

Hús simult a dús karokra, bőr takarja testüket.

*Éjnek éjén, pusztá mélyén, rőt homoknak sárga fényén,
Éledő szellemhad így kél édesebb életre fel.*

„Jöjj te szellem — szólok ismét — szállj a hősbe, —
lelke nincs még!”

Leng a lélek és amit még nem tapasztalt földi szem:

*Sziklavölgyben, hegyszorosban nagy tömeg kél zárt
sorokban*

*Csatarendben, oszlopokban áll a szellemhadsereg.
Harsog, zúg az égi példa s én, a megriadt prófeta
Meghajolva, felzokogva hirdetem a rendeltést:*

*Ősi csontok, régi csontok, málladó halotti hantok
Figyeljetez rám, hadd mondok új időkben igét!*

*Túl a csonton, túl a holton, túl a véres harcporondon,
Túl mulandó földi gondon, élve él a Gondolat...*

PAP IZSÁK:

PESZÁH

*Mikor kimentek, zengett büszke dal:
Ma minden szolgaság halálba hai,
Tenger megáll, megindul lomha hegy...
Csak Mózes arcán gond-barázdajegy.*

*... S a tenger áll, s ők víz és tűz között,
A dal riadt szívükből megszökött;
Vak rémület, ijedt: ez itt a vég...
És Mózes arca fényugárban ég.*

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

Mult és Jövő jubileumi est Tel-Avivban

„A Mult és Jövő harminc esztendeje“ címmel a Hitachduth Oley Hungaria meleg hangulatú jubileumi estet rendezett Telavivban, a „Brit Cionim Klalim“ nagytermében. Dr. Feuerstein Emil, a kultúrbizottság agilis elnöke lelkes megnyitójában kiemelte, hogy ez az est csak bevezetője egy ünnepi sorozatnak, melyet dr. Patai József és a Mult és Jövő méltatásának fognak szentelni. Ebben az ünneplésben részt vesz az egész zsidóság. Jubileumi bizottság alakult Csernichovszky-nak, a legtekintélyesebb ma élő héber költőnek, a palesztinai Pen-Klub elnökének vezetése alatt, a legkiválóbb tudósok, írók és művészek részvételével. Ki fognak adni egy nagyszabású illusztrált héber *Patai-könyvet*, mely méltó lesz a Mult és Jövő-höz és alapítójához. Csernichovszky üdvözlő beszédét, mely költői lendülettel és művészi tömörséggel foglalta össze „a férfiú és műve“ méltatását, egész terjedelmében mai számunkban közöljük. Avigdor Hameiri, a magyar származású nagy héber költő, aki a Mult és Jövő hasábjain kezdte működését, mely poézissal köszöntötte „ritmikus bölcsőjét“, mely egy új világba ringatta át és „dajkáját“, aki annyi örömmel és szeretettel becézte a művészi alkotás útnakindulóit, hogy mintaképpül kellene követni Palesztinában az ő példáját. Dr. Grotto Mór a makkabeus lélekről és a tiszta szellemről beszélt, melyet a Mult és Jövő-ből két generáció merített. Herzl „Altneuland“ című regénye nagyobb hatással volt, mint a „Judenstaat“ című politikai irata. Patai kezdettől fogva azt az utat választotta, amely a szépségen keresztül vezet vissza a zsidósághoz. Edelstein J. a palesztinai hírlapírók üdvözlését tolmácsolta a szerkesztőnek, aki alkotni tudott és tettekké varázsolta tanításait. Beregi Ármin harminc év távlatából felelevenítette a Magyar Zsidó Almanach megjelenésével keltett meglepetést, amikor a magyar zsidóság hirtelen az egyetemes zsidó szellemi élet középpontjába került. Ezzel indult el a Mult és Jövő és kitartott a leg súlyosabb korszakon át és becsületet szerzett a magyar zsidóságnak külföldi testvérei előtt olyan időkben, amikor ennek a becsülésnek igen nagy jelentősége volt és van, mint a mai napokban is. Dr. Hajdu Miklós érdekes reminiscenciákat elevenített fel a Mult és Jövő indulásának és fejlődésének történetéből. Megemlékezett Kiss Arnoldról, aki az első gárda élén haladt (a közönség felállással hódolt a költő-pap emlékének), majd az élőkre áttérve, szólt dr. Hevcsi Simon vezető főrabbról, aki a Mult és Jövő első számától kezdve annak kulturális programja mellett szállott síkra. Beszélt a szakadatlan harcokról, polémiaokról, melyeket Patai József az eszme diadaláért folytatott és méltatta Patai Edith közreműködését, versben és prózában, műkritikában és rajzokban, szerkesztésben és serkentésben. Az ő finom költőnői lelke lebegett mindig a Mult és Jövő tevékenysége fölött.

DR. FISCHER GYULA NYOLCVAN ÉVES.

Dr. Fischer Gyula pesti főrabbi március 15-én töltötte be 80. életévét. Dr. Fischer Gyulát 1887-ben avatták rabbivá a budapesti Országos Rabbiképző Intézetben. Még abban az évben Győr választotta meg főrabbijának, majd 1898-ban Prága, míg végül 1905-ben a pesti hitközség főrabbija lett. Lelkészi működését zajtalan buzgóság, templomi beszédeit nemes egyszerűség és a gondolatok kristálytisztasága jellemzi. Dr. Fischer Gyula a zsidó tudományok terén is jeles munkásságot folytatott és mai napig is szüntelenül búvárkodik és tanul. Születésének 80. évfordulója alkalmából a magyar zsidóság meleg szeretettel köszönti a pátriárkatorú, kiváló főrabbit.

A „DYBUK“ AZ OMIKE MŰVÉSZAKCIÓJA MŰSORÁN.

Ansky világhírű *Dybuk*-jának felújításával patinás zsidó darab került bemutatásra az OMIKE művészakciója műsorán. A *Dybuk* előadását Gellért Lajos rendezte mesterien. A darab misztikus világának misztikus figuráit az OMIKE művészgárdája s. ilusosan, mély átérzéssel elevenítette meg. A szereplők közül Beregi Oszkár, Gellért Lajos, Simon Zsuzsa, Vidor Ferike, Mátyai Lajos, Gonda József, Sándor József, Somlár Zsigmond nevét említjük meg, de minden szereplő művészi teljesítményt nyújtott és feladata magaslatán állt.

MAGYAR ZSIDÓ ÍRÓK MŰVEINEK KIADÁSA HÉBER NYELVEN.

A Mult és Jövő telavivi jubileumi estjén Avigdor Hameiri azt az indítványt tette, hogy alapítsanak Palesztinában irodalmi intézményt ezen a néven: „Mult és Jövő“, héberül „Avar veatid“, azzal a kimondott céllal, hogy a magyar zsidó irodalom legértékesebb alkotásait átültesse a héber nyelvre elsősorban Patai József műveit és vele együtt azokat, melyeket az új intézmény vezetősége erre méltónak talál.

Avigdor Hameiri indítványát nagy lelkesedéssel fogadták és mingyárt meg is alakult a bizottság az akció előkészítésére.

Remélhető, hogy ennek a szép gondolatnak a megvalósítását a magyar zsidóság a maga részéről is hathatósan elő fogja segíteni.

BUDAI PÁL SZERZŐESTJE. Budai Pál, a jónevű zsidó zeneszerző március 19-én tartotta jólsikerült szerzői estjét. Nagy sikerrel működtek közre: Rauchwenger Lili zongoraművésznő, Sík Olga operaénekesnő, Faragó István hegedűművész, Rottmann Lilly és Tolnai Ági zongoraművésznő, valamint Faragó István vonósötös együttese. Zongorán Fraknoi Károly karnagy kísért szépen.

SASS IRÉN SZERZŐI ESTÉI. Sass Irén március 8-án tartott nagyszerű szerzői estjén a költőnő új verseiből adott elő. Herskovits Béla főkantor tüneményes tenőr hangon „Dalok az anyáról“ című, Sass Irén verseire szerzett gyönyörű dalait énekelte Kuti Sándor pompás zongorakíséretével, míg Párdány Judith Sass Irén „Rachel“ című prózáját adta elő nagy drámai lendülettel. A március 18-án tartott szerzői esten Sass Irén „Emancipált nők a Bibliában, klasszikus hősnők napjainkban“ cím alatt tartott szellemes előadást, utána Fehér Artur páratlan művészettel interpretálta Sass Irén „Jochebed“ című költeményét és „Két sápadt ember“ című prózai írását, míg a fiatal Bálint Vera kedves humorral adta elő Sass Irén „Az én uram“ és „A lányok tudománya“ c. vidám verseit.

RABBIAVATÁS. Felemelő ünnepség keretében avattak fel tizenegy fiatal rabbit március 20-án a „Ferenc József“ Orsz. Rabbiképző Intézetben. Dr. Kecskeméti Ármin, a tudós makói főrabbi, a vizsgálóbizottság elnöke mondta a magasröptű avatóbeszédet. Az ifjú rabbi nevében dr. Weisz Miksa válaszolt szépen és lelkesen. Végül dr. Guttmann Mihály, az Intézet rektora héber beszéddel avatta fel és áldotta meg a zsidóság új, hivatott fáklyavivőit.

ALIJA-BÜCSUZZATÓ. Megható búcsúztatás színhelye volt március 26-án a Magyar Cionista Szövetség Herzl-terme. A jelenleg fennálló ezernyi nehézség ellenére chalucok, egyetemi hallgatók több csoportja indult Magyarországról Palesztinába és ezeket a csoportokat búcsúztatta a Magyar Cionista Szövetség. Beszélt Komoly Ottó, MCSz. elnöke, továbbá Hunwald Pál és Wertheim Antónia, a távozók nevében, míg az ittmaradók nevében Jámbor Ferenc társelnök beszélt. A szép este a *Hatikva* eléneklésével végződött.

ELJEGYZÉS.

Klein Liviát (Gyöngyös) eljegyezte Weinberger Aladár (Kiskunhalas).

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kelemefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 13-02-37
14-43-02

BLAU JENŐ HALÁLA.

Abaújszántón elhunyt id. *Blau Jenő* kereskedő, a 109 esztendeje alapított *Blau Hermann* cég volt főnöke. Egyike volt azoknak, akik a rázúduló súlyos csapásokat hősiességgel viselték. Megérte az atyja által 1832-ben alapított cég százéves jubileumát és négy évre rá a cég összeomlását.

Halálát feleségén, három gyermekén és kiterjedt rokonságán kívül sógora, *Szabó Imre*, a népszerű zsidó író gyászolja.
(Sz. V.)

KLAUBER LAJOS a bajai izr. hitközség ügyvezető al-elnöke, pénzügyi előljárója e napokban hirtelen jobblétre szenderült. A megboldogult elköltözése pótolhatatlan őr hagyott a bajai izr. hitközségben. A bajai izr. hitközségnek nem volt olyan intézménye, olyan nemes ügye, amit a Megboldogult az ő jóságos szíve egész melegével át ne érzett és nem támogatott volna. Temetésén valláskülönbőség nélkül résztvettek hívei és barátai. A bajai főrabbi dr. Klein József szívhezszólóan búcsúztatta.

Ú J K Ö N Y V E K

HETVEN ÉV A BETEGEK SZOLGÁLATÁBAN

Az „Országos Bikur Cholim Betegeket Gyámolító Egyesület” ez évben fogja ünnepelni fennállásának hetven éves jubileumát. Ebből az alkalomból az „Országos Bikur Cholim” *Hetven év a betegek szolgálatában* címen kiad egy, az egyesület gazdag történetével, működésével, célkitűzéseivel, valamint általános szociális kérdésekkel foglalkozó igen tartalmas emlékkönyvet. Gyönyörű dokumentuma ez a mű a hetven év folyamán kifejtett áldásos munkának, amelyet az egyesület a szegény, elhagyott betegek érdekében eddig is kifejtett és ismertetése azoknak a feladatoknak, amelyeknek teljesítése még a jövőben vár rá.

A *Hetven év a betegek szolgálatában* című mű, amely több illusztrációval jelenik meg, igen tanulságos értekezéseket tartalmaz mindazokról a kérdésekről, amelyek szociális szempontból a zsidóságot közelebbről is érdeklik és egyes cikkei valóságos források a kutatóknak és azoknak, akik zsidó szociális, orvosi és más hasonló tárgyú problémák iránt érdeklődnek. A cikkeket avatott tollú szakemberek írták, akiknek írását a közönség minden bizonnyal a legnagyobb tetszéssel fogja fogadni.

Aki ezt a könyvet megrendeli, nemcsak az egyesület működését mozdítja elő, hanem a zsidó szociális és más problémák iránti érdeklődésével a zsidó kultúrát is szolgálja és önmagát gazdagítja olyan művel, amely könyvtárának mindenkor díszé és ékessége lesz. Melegén ajánljuk ezt a könyvet olvasóink figyelmébe.

Kiadóhivatal: Országos Bikur Cholim, Budapest, VI., Dessewffy u. 23.

MAGYAR ZSIDÓ SZEMLE. (Zsidó tudományos és teológiai folyóirat. Otvenhetedik évfolyam. 1940. ápr.-dec. Dr. *Hevesi* Simon támogatásával szerkesztik: Dr. *Guttman* Mihály, dr. *Löwinger* Samuel, dr. *Hevesi* Ferenc, dr. *Friedmann* Dénes. Budapest, 1940. Kiadja: a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet.) Gazdag tartalommal jelent meg a „Magyar Zsidó Szemle” új kötete. Munkatársai a legjelesebb magyar-zsidó tudósok sorából kerültek ki, élükön dr. *Guttman* Mihállyal, aki: „A Talmud és idegen környezete” címen eredeti szempontokban gazdag héber nyelvű tanulmányt írt. Dr. *Löwinger* Sámuel „A Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet kézírataiból” jelentette meg, eddig közzé nem tett részleteket. Dr. *Heller* Bernát a hű barát megható sorait írta le „Egyszerűség Hoffer életében, tanításában, írásában — összhangzásban a régi zsidó hagyománnyal az egyszerű értelmezésről” című héber nyelvű visszaemlékezésben. Dr. *Goldberger* Izidor. Talmudi témákról, dr. *Hevesi* Ferenc: A proféciairól írt. Dr. *Scheiber* Sándor: „Válljósítás. Egy talányos jóslásmód megfejtése” című tanulmánya a zsidó néprajzzal foglalkozó művek legjobbjai közé tartozik. A homiletikai rovatot dr. *Klein* Miklós: A tulsóparti ember c. szép beszéde tölti meg. Dr. *Deutsch* Gábor dr. *Vidor* Pálnak *A zsidó cserkész első próbája* c. művéről ír részletes bírálatot. A „Tudomány” rovatban értékes tanulmányokkal szerepelnek: dr. *Zsoldos* Jenő (Maimonidesz-nyomok a magyar irodalomban), dr. *Stein* Artur (A zsidók köz- és magánjoga Magyarországon a honfoglalástól napjainkig), dr. *Singer* Ödön (Abrahám ibn Ezra világi költészete), *Waldapfel* Imre (Purim-játék Csehén 1839-ben), dr. *Wolf* József (Himnusz az olasz zsidók emancipációja alkalmából), *Teszler* Hermann „Dr. Schwadron autograf- és porirégyűjteménye” című cikke érdekes és figyelemreméltó tudósítás a palesztinai szellemi élet egyik érdekes intézményéről. A színvonalas kötetet *társadalmi rovat* egészíti ki, amelyben tudósok rajzolják meg tudósok, főpapok, kartársaik arcképét. Ennek keretében dr. *Löwinger* Sámuel dr. *Hevesi* Simon amerikai díszdoktorátusáról, dr. *Bernstein* Béla dr. *Büchler* Sándorról, dr. *Benoschofsky* Imre dr. *Kiss* Arnoldról, dr. *Duschinsky* Károly dr. *Büchler* Adolfról ír. *Wertheimer* Adolfnak az I. M. I. T. nevében Mandl Bernát fölött tartott beszéde zárja a rovatot.

Gervai Sándor

KOMLÓS ALADÁR VERSESKÖNYVE. *Komlós* Aladárnak, a jeles költőnek, a *Múlt és Jövő* illusztris munkatársának *Himnusz a Mosolyhoz* címen, a *Tábor* kiadásában verseskötete jelent meg. A kötet, mely számos szavallásra alkalmas zsidótárgyú költeményt is tartalmaz, megrendelhető a *Tábor* könyvkiadónál (V., Vilmos császár út 34). Ára 2 pengő. A könyv méltatására visszatérünk.

BOROS és KOHN Cégtulajdonos **BOROS JÓZSEF**
SIREMLÉKEK nagyraktára kizárólag: Budapest, VII.
DOB-UTCA 2
(Károly-köruti sarokház)
Telefon: 227-096

**OLCSÓ
ÁRAK**

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató

Engedélyezve: 20700/1938 XII M. E. sz. alatt

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben
változatos, finom menű mérsékelt árban. Lakodalmakat vállal
elsőrendű kivitelben. Erdélyiek és felvidékiek találkozóhelye.

BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 4-B. TELEFON: 123-843

ENDREI FERENC: SABUR KIRÁLY. (Történelmi játékok 3 képb.) Budapest, 1941. A zsidó történelemnek sok drámai mozzanata van, mely várja a hivatott költőt és író, aki feldolgozza. Endrei Ferenc ügyes kézzel válogatja ki a perzsa—római háború korát, a perzsa nagykirály, Sabur harcát a rómaiak ellen és ebben a háborúban a zsidó harcosok jelentőségét. Drámai összeütközés keretében a kor zsidó levegője áramlik az olvasó felé. A szép kiállítású könyv a szerző kiadásában jelent meg. (m. e.)

KULTURESTÉLY UJPESTEN. Ujpesten, a „Dr. Venetiánér Lajos“ Izr. Közművelődési Egyesület márc. 18-i kultürestélyén a „Goldziher Ignác“ Theológiai Társaság vendégszerepelt. Rein Gábor társelnök üdvözlő szavai után Kepcs Imre rabbijelölt „A zsidóság jövő feladatai“ és Bilitzer Dezső rabbijelölt „Zsidó történelem és zsidó történetírók“ címen adtak elő. A komoly szavú előadások után Kepes Márta, művésznő finoman előadott énekszámokban gyönyörködhetett a közönség. Az előadásért dr. Friedmann Dénes főrabbi mondott köszönetet.

HALÁLOZÁSOK

Sipos Sámuel budapesti lakatosmester 67 éves korában március hóban elhunyt. Gyászolják özvegye, Hermann Lajos és neje és Sipos Endre gyermekei.

Az ipartestület testületileg résztvett a temetésen és az elnök gyönyörű beszédben méltatta az elhunyt érdemeit.

Dr. Székely József ügyvéd áldásos életének 56. évében február hónapban elhunyt. Gyászolják felesége, gyermekei és kiterjedt rokonsága. Temetése Kulán nagy részvét mellett ment végbe.

PÁLYÁZAT. A Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete egyik választmányi tagja száz pengős pályadíjat ajánlott fel a következő pályatétel legjobb kidolgozásának megjutalmazására:

Hogyan mentsük meg gyermekeink lelkét, hitét és jövőjét?

Pályaművek f. é. május hó 21-ig küldendők be a Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete címére (Budapest, XIV., Szent Domonkos-u. 10). A pályázat titkos. A jutalmat csak abszolút értékű dolgozatnak adjuk ki. Az eredményt még f. é. június havában közöljük.

HÁZASSÁG

Dr. Havas Aladár és neje leánya Élesden házasságot kötött dr. Sámson Ákossal.

PERZSASZŐNYEGET

LEGMAGASABB ÁRON

VESZ STERNBERG

DOB-UTCA 2. TELEFON: 342-937

OSZTÁLYSORSJEGYEK TÖRÖK BANKHÁZBAN

Budapest, IV., Szervita-tér 3

A sírok ápolása

úgy a régi Kerepesi-úti, mint az új központi izraelita temetőben április hó közepén veszi kezdetét. Befizetések a Pesti Chevra Kadisa székházában, VII., Erzsébet-körút 26. szám alatt **már most** eszközölhetők, esetleg ugyanoda postán is beküldhetők.

Szenzációs és igen aktuális olvasmány!

Endrei Ferenc:

Sabur király

című, most megjelent írása. Remek drámai játék. Mindenkinek el kell olvasnia! Megrendelhető a *Mult és Jövő* kiadóhivatala útján is.

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sírkőraktára
 Budapest, VII., Károly király-út 3/c
 Dob u. sarok Tol. 226-082
RENDKÍVÜLI OLC SÓ ÁRAK!

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.

Szépségápolás. Szemölcsirtás. Quarz.
Pollák Sarolta kozmetikai intézete,
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai (házi kezelésre):
**„Miracle“ szőrtelenítőszer
vagy „Miracle“ szőkitőke-
nőcs.**

**„Miracle“ krém, szappan,
pouder, rouge, a kozmeti-
ka vívmánya**

(Kérjen prospektust.) Tanítványképzés.

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat

Budapest, V, Csáky-utca 7. II. em.

Telefon: 1-244-55

Lelkiismeretes munka Prima referenciák

**Üvegtetőcserép
és Eternit**

szabványmeretű
drótbetétes üveg

IFJ. WEISS GYULA
Budapest, V., Vadász-utca 29.

Ü V E G H Á Z
Telefon 110-114*

Elegáns

**CSECSEMŐ-
KELENGYÉK**

SZÉKELY JENŐ
PETŐFI SÁNDOR-UTCA 9

Ha még nem próbálta,
most győződjön meg

Edith kelmefestő
legszebben tisztít, fest. Textilt is fest
Mindenért házhoz küldünk.
Edith, Budapest, VIII., Práter-utca 5. sz.
Telefon: 135-281.

RAKTÁRON LEVŐ

síremlékek
mélyen leszállított áron
Lőwy-nél Budán
II., Fő-utca 79 (Pálffy-tér mellett)
Telefon: 35-15-81

Mindent megtalál nyolc házban levő
raktárainkban

Használt és új

iroda
lakás
antik

BUTOR

vétel
eladás
csere
kölcsonzés

Csillárok, műtárgyak * Perzsa-torontáll szőnyegek
Kombinált szobakülönlegességek

Áruházi rendszer

UNIVERSAL VII, Wesselényi-u. 8.
Telefon: 137-842, 135-869.

tökéletes **KLISÉ** : *König és Bayer*

WESSELÉNYI-U. ÉS ALMÁSSY-TÉR SAROK
VII. CSÉNGERY-UTCA 1. T: 135-991